

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrť leta 2 K 10 h; za dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 8. zvezka.

	Stran
O lepoti. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Dalje.]	225
O rada zrem — —. (Zložila <i>Ljudmila.</i>)	228
Butara . . . (Zložil <i>Vinko Vinič.</i>)	228
Pod rimskim orlom. (Povest. — Spisal <i>I. M. Dovič.</i>) (Dalje.)	229
Prijazna. (Novela. — Spisal <i>Fr. Kočan.</i>) [Konec.]	236
Vigilije vstajenja. I., II., III., IV., V. (Zložil <i>Silvin Sardenko.</i>)	245
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>)	246
Književnost	251
<i>Slovenska književnost.</i> Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1899.	
1. Letopis Slovenske Matice za l. 1899. — 2. Zbornik. — 3. Ant.	
Knezova knjižnica VI. zvezek. — — IX. Letopis slovenskih posojilnic za l. 1898. — Žarki in snežinke. — <i>Srbska književnost.</i>	
<i>Poljska književnost.</i>	
Glasba	254
<i>III. redni koncert „Glasbene Matice“.</i>	
Časopis	255
Razne stvari	255
<i>O Franč. Štruklju-žaroslavu. — Naše slike. — Slovensko gledališče.</i>	

Na platnicah.

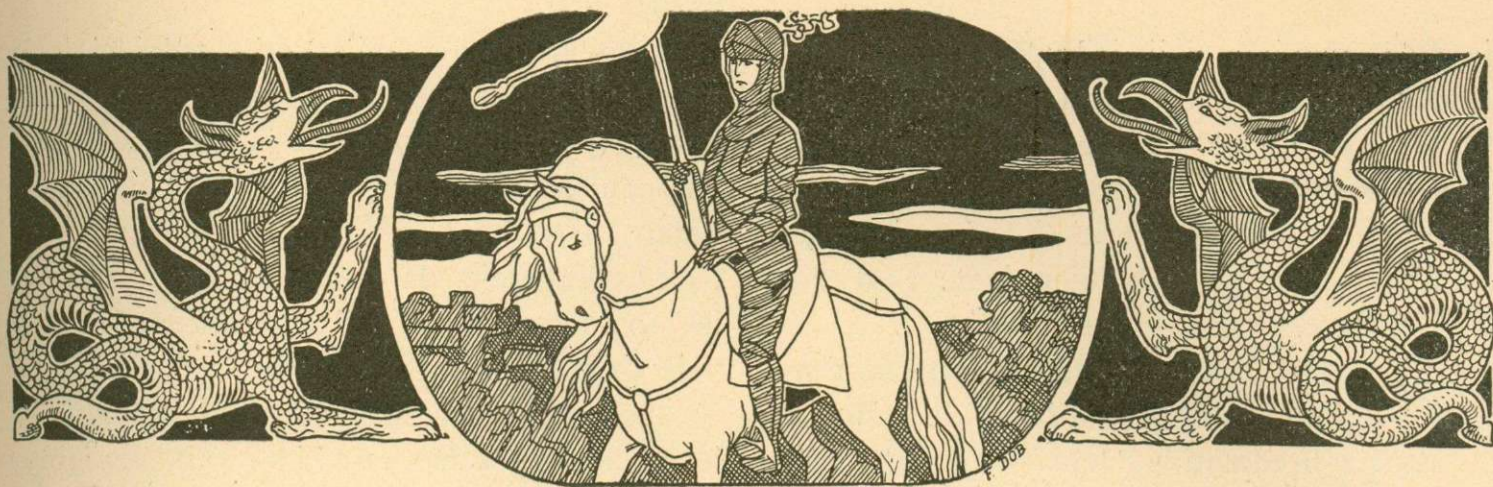
Pogovori. [Dalje.]

Slike.

Castel S. Angelo. („Angelski grad“ in „Angelski most“ v Rimu.)	232, 233
Izveličar, sedeč na mavrici. (Slikal <i>Correggio.</i>)	241
Msgr. Ireland, nadškof Šentpavelski. (Minn.)	248
Sveta ljubezen. (Risal <i>Fr. Dobnikar.</i>)	249

Listnica uredništva. G. M. R.: Motite se; to je samo zato, ker ne moremo vsakemu dopisniku hitro odgovoriti, vsaj vselej ne. Polagoma pride vse na vrsto. — G. V. K. pri Sv. K.: Hvala! Le storite! Prosimo.

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII. IX., X., XI. in XII. po 8 K.

O lepoti.

(Spisal dr. Fr. L.)

II. Del.

Zakoni in pogoji lepote.

1. Zakoni lepote se strinjajo ž njenim bistvom.

Nobenega predmeta, nobenega pojava ni na svetu, ki bi se ne ravnal po trdnih zakonih. Tudi za lepoto so trdni in splošno veljavni zakoni. Kadar jo spoznavamo, cenimo in ljubimo, delamo po zakonih, ki so zapisani v našo naravo. In ti zakoni so veljavni ne samo za nas ali za naše mišljenje, temveč tudi za lepoto samo na sebi, kakršna je brez nas. Saj smo dokazali, da niso stvari lepe le zato, ker se nam zde, temveč tudi same na sebi ali brez našega opazovanja imajo svojstvo, da so lepe.

Ker moramo zakone lepote določiti na vse strani, bomo gledali seveda na lepoto samo na sebi, pa tudi na svoje lepočutje. Kdor govori o zakonih glasbe, gleda na obe strani: na glasove same na sebi, na njihovo gibanje in druženje, in potem na naše čutenje ali slišanje glasov. Zakaj sami sebe ne moremo zatajiti; za stvari in njih delovanje imamo svoje merilo, svoje čutenje ali spoznavanje v sebi: kadar torej govorimo o stvareh, o dogodkih in o dejanjih, nanašamo jih vedno nase.

Ako govorim o zakonu kakega delovanja, imam vselej v mislih stalni in trdni način, po katerem se godi delovanje. Sklepamo namreč: Kar se godi vedno jednako, to se mora tako goditi. Sklepamo pa zato, ker spoznavamo, da se kaže v stalnem delovanju kake stvari njena narava. Narava pa deluje vedno tako, kakršna je. Jednaka narava, jednako delovanje; drugačna narava, drugačno delovanje. Tako pa tudi velja: Ista narava, isti zakoni delovanja; drugačna narava, drugačni zakoni delovanja.

Zatorej je razvidno, da se zakoni vedno ujemajo z naravo. Da, zakoni izražajo in kažejo naravo stvari. In pri lepoti tudi ne more biti drugače. Zakoni lepote — to smemo trdno pričakovati — se skladajo s tem, kar smo rekli o bistvu lepote. Obojni nauk je tesno združen.

Pravi in resnični nauk o lepoti in njenem bistvu nam mora nekako pokazati tudi zakone lepote, če ne morda vseh, vsaj nekatere in glavne. Ker je lepota popolnost v bistveni obliki stvari, tedaj mora biti zakon za lepoto ta, da se v lepih stvareh jasno ali lahko umevno izražaj kako znamenito bistvo. Bistvo stvari se pa izražale, ako

je med raznimi deli jednota, ako so deli med seboj združeni v pregledno celoto, ako je vsak na svojem mestu; ako je pa več predmetov, morajo zopet ti skupaj izražati jednotno misel. Jednotnost ali skupnost je zakon za lepoto, kar pa tudi imenujemo red, kakor bomo še pozneje čuli.

A po tej poti nečemo nadalje določevati zakonov lepote, ker imamo trdnejšo in ložjo pot.

Kateri predmeti so lepi, to kmalu spoznamo. Kdor hoče najti zakone lepote, mora lepe predmete natančno opazovati v vseh ozirih: kakšno je njih bistvo in kateri je njih namen, kateri so njih deli, in ali jih je veliko ali malo, v kakšnem razmerju so deli med seboj in do celote; ali je predmet velik ali majhen, kakšne oblike in poteze so v zunanji postavi, v kakšnem razmerju je do drugih predmetov, ali je miren in ali se giblje. Ko opazujemo mnogo lepih predmetov, vidimo, kaj imajo skupnega vsi, in tisto je zakon za lepoto.

S tem preiskovanjem so se že izdavnica bavili umetniki in lepoznamci. Našli in določili so zakone lepote in jih na različne načine dokazali in pojasnili. Čudovito je, kako so stari umetniki vsa dotična pravila natančno umevali in skrbno izpolnjevali, da so nam še dandanes vzori, dejal bi, učitelji in mojstri.

Na vse to se bomo ozirali in naslanjali. Ko bomo dognali zakone, bomo gledali, kako se ujema z vsem tem, kar smo rekli o lepoti in njenem bistvu. Tako nam bo nauk o zakonih lepote prejšnji nauk ali potrdil in pojasnil, ali pa očistil in popravil.

2. Pregled zakonov lepote.

Izkušnja in pa nauki večine izmed znanstvenikov nam podajajo te-le zakone lepote.

1. **Jednotnost.** S to besedo naznamo, da je v lepih predmetih jednota, ki veže in družijo vse dele. Ti deli niso sami zase, temveč so sklenjeni v skupino, ki se dá lahko spoznati. Ako ni take jednote pri delih ali onih predmetih, ki so drug poleg drugega ali drug za drugim, ni lepote. Ako so v sobi razmetane knjige z obleko in po-

hištvom vred po raznih kotih, tedaj ni lepo v sobi; ako je vse zloženo na svojem mestu, kakor je prilično za rabo jednemu človeku ali jedni družini, tedaj je lepo. Ni lepo drevo, katero je vihar vrgel na tla, človek mu je pa obsekal veje, da leže na okrog: pač pa je lepo ravno stoječo drevo, ki ima še vse veje in tudi listje.

2. Na drugem mestu smo že omenili, da je za lepoto treba razlike ali mnogoterosti, to je, treba je več predmetov ali več delov jednega predmeta, ki se med seboj razlikujejo, seveda tudi ujemajo. Kjer je jednoličnost, ne najde naš duh ničesar, da bi ga zanimalo in vzbujalo njegove zmožnosti. Tudi naše čute zadeva jednoličnost neugodno in jih odbija. Le kjer je kaj razlike, tam deluje čut in deluje um, ki primerja, ceni, sodi. Pa ta različnost ali mnogovrstnost ima zopet svoje zakone, da ni prevelika, da ni preveč delov, da niso deli pre različni ali pa le malo različni.

3. Predmet mora imeti vse bistvene dele, biti mora popoln ali cel, pa tudi ne sme imeti takih, ki se ne zlagajo z bistvom. Vsak nedostatek je neprijeten in kazi lepoto, kakor tudi to, kar se z bistvom ne ujema.

4. Da pa ima predmet vse dele in vsakega na svojem mestu, je treba, da se razvija prosto ali brez zadržka in ovir. Kar trpi od zunanje sile, kar je na pol razvito, potlačeno, raztrgano — —, to ni lepo.

5. Predmet, ki se ne dá pregledati, ki je temen, nerazločen, nejasen in nedoločen, ni lep. Zato je lepoti zakon jasnost, po kateri lahko in natančno spoznavamo celoto in njene dele.

6. Poslednji zakon za lepoto je, da je predmet umerjen, da ni nobeno svojstvo na njem pretirano, da se marveč giblje v neki sredi: niti prav veliko, niti prav majhno, niti prav živo barvano, niti medlo, niti preurno, niti prepočasno, niti prekratko, niti predolgo nam ni všeč, temveč to nam je všeč, kar se giblje med takima dvema mejama, kar ima nam prikladne mere.

Vse te zakone povzemamo iz izkušnje, pa vsi se dadó izvajati tudi iz bistva lepote.

Že starejšim mislecem so bili znani glavni zakoni lepote: Platonu, Plotinu, Avguštinu i. dr. Zanimivo je, kako uči Akvinčan o lepoti: „Za lepoto so potrebne tri stvari: Najprej celotnost ali popolnost, zakaj kar je nedostavno, to je prav zato tudi grdo; potem potrebno razmerje ali soglasje, in potem jasnost, zaradi tega imenujemo lepo, kar ima čisto barvo.“ Zlasti poudarja razmerje ali red, češ, da je našemu umu posebno všeč.

Novejši pisatelji obdelujejo te zakone najrajši, ko govoré o umetnosti. A vsakdo vidi, da je bolj naravno poznati najprej zakone lepote same na sebi, potem šele govoriti o umetnosti. Zakaj za umetnika je glavno vodilo lepota; ako niso določeni njeni zakoni, treba je za umetnika zakonov šele iskati, in tako določevanje umetnostnih zakonov je potem lahko samovoljno in neutemeljeno. Prej treba poznati bistvo in zakone hiš in drugih stavb, potem šele se določijo pravila za stavbarja.

Vsak umen bravec pa tudi vidi, da ti zakoni, katere smo določili za lepoto, niso taki, kakor n. pr. v fiziki ali kemiji ali v zvezdoznanstvu. Lepota ni predmet, ki bi se dal meriti z drobnim merilom ali tehtati na zlati tehtnici. Nikdar se ne dá do pičice določiti meje, da bi rekli: Ta velikost, ta barva, ta krepkost glasú mi je všeč; ako je le za črtico

večja ali malo močnejša, pa ni več všeč in ni lepa. Temveč zakoni lepote izražajo le v obče znake lepih predmetov ali način njih gibanja, delovanja in medsebojnega razmerja. V nekaterih ozirih se dá do pač določiti natančne mere za obliko, kakor n. pr. v sorazmerju telesnih delov, ali v soglasju (harmoniji): drugodi pa bomo morali biti zadovoljni z manj določnimi izrazi.

Večkrat smo že omenjali, da je pri ocenjanju lepote vedno treba gledati na bistvo predmetovo. Ni pri vseh predmetih iste in vsestranske jednotnosti; ni v vseh treba dovršene popolnosti, ako bi zaradi nje izginila ona tako ugodna lahkota in prostost, ki mora tudi vladati v lepoti; ni povsodi jeklenega reda . . . , ker bistvo ne zahteva zakonove veljave do skrajnosti. Čim bolj je kak predmet nadčuten, tem manj ga oklepajo one vezi, ki so potrebne za čutne predmete. Istotako pa tudi ne moremo one prostosti iskati v telesnih stvorih, ki jo nahajamo v duševnih.

Zatorej se ne smejo ti zakoni nikdar trgati ali ločiti od bistva stvarij: zakonov samih na sebi bi niti prav ne umevali, niti porabljali.

Posebej bomo tudi opazili, da je za lepočutje, za ocenjanje lepote važna osebnost onega, ki ocenja lepi predmet, kar bomo imenovali okus, in izkušali določiti pomen, naravo in pravila za njegovo ravnanje.

(Dalje.)

O rada zrem — —.

O rada zrem vas, drobne liste,
popisane na vseh straneh,
in rada berem pesmi iste,
napisane v mladostnih dneh.
In zdi se mi, da duši novi
ob spevih teh zvené glasovi.

Kako srce mi hrepenelo
po pesmih vzornih je tedaj,
ko pesem prvo je zapelo,
ko bil je stvarjen duši raj —
občutkov sladkih in radostnih,
in upov in naděj mladostnih.

In bili to so srečni časi,
in ljub bil srcu je odmev,
ko po dolini in po vasi
zvenel je pesmi prve spev.
Ti glási, dragi in pa mili —
so nove pesmi v srce vlili.

Tako rodilo mladoletje
za spevom spev je srcu nov,
in ko se je osulo cvetje,
srce ni bilo brez cvetov:
gojilo svete je uzore,
bodril se za nove stvore.

O rada zrem vas, bele liste,
popisane na vseh straneh,
in rada berem pesmi iste,
napisane v mladostnih dneh.
In svete spet gojim uzore,
ko berem prve pesmotvore!

In dom ostavila sem dragi,
napotila se v širni svet,
solzeč postala sem na pragi:
„Oj dom, kedaj te vidim spet?
O griči dragi in doline,
od vas naj vzamem le spomine?“

To bili pevski so spomini
na tihi domovinski kraj;
to bili srčni opomini:
„Nazaj v domovje, oh nazaj!
Nazaj na griče domačije,
nazaj v dolino — poezije!“

Ljudmila.

Butara . . .

Oj tihi božji hram, — ti nisi danes tih,
oj temni sveti hram, — ti nisi dnes teman . . .!
Kaj dahnil vate je pomladni dih,
in solnčni žarek te spremenil v vrt cvetan? —

* * *

Hej mladci, kateri lepšo butaro ima,
in kateremu počiva težja na rameh?
Kaj ne, saj tega nihče ne izdá,
da mu pod težo bližje jok je kakor smeh?!

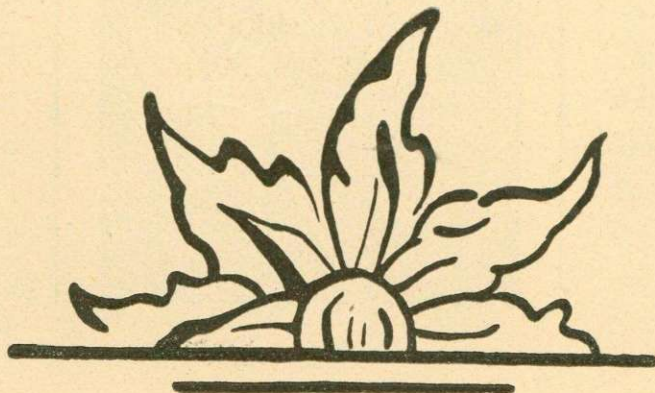
No pa le urneje, vi mladci, v božji hram
nesimo butare! . . . Kaj, vi se smejete,
vi vpijete: „Nositi gre le nam,
ne starcem!“ — Vidim, tega ne umejete.

O ne umejete! Kako?! — Kot vi, nekdanj
jaz nosil butaro zeleno v dom sem ta,
— najlepšo in najtežjo! — da skrivaj,
vem, je zavist tovarišem rasla v dnu srca . . .

A dnevi so odšli, — posušil se bršlin,
in cvetje v njem; le butara ostala je . . .
In v težkih urah, v dnevih bolečin
na ramena mi skrb jo zopet djala je . . .

In zdaj jo nosim, vam seve očita ni,
a jaz, jaz čutim težo njeno na rameh . . .
Najtežje moja pač povita ni,
a da vsaj lepa bila v rajskih bi vrteh!

Vinko Vinic

Pod rimskim orlom.

(Povest. — Spisal I. M. Dovič)

(Dalje).

III. H u j s k a č.

Vojaki VIII., IX. in XV. legije so taborili pri Emoni. Že dolgo ni bilo nobene vojske, zato so živeli brez dela, veselo in razkošno. Poveljnik Junij Blez je dovolil veteranom marsikatero prostost; tistih trdih ukazov, ki so jih bili vajeni v vojnih časih, ni bilo čuti iz ust predstojnikov. Naposled pa so se vendar-le naveličali neprestanega brezdelja in postopanja in izmislili so si marsikaj, česar bi si drugače ne bili. Četudi so bili v obče poveljniki mehki, vendar so nekateri stotniki hoteli v legijah ohraniti staro disciplino in bili tudi ostri za potrebo. Ti pa vojakom niso bili priljubljeni. Osobito stotnik Aufidij Ruf jim je bil trn v peti, ker se je bil pospel do svoje časti iz preprostega vojaka in je natančno gledal na red in vojaško pokorščino. Tisti čas se je mudil stotnik v Nauportu, kjer je nadziral kohorte, popravljajoče cesto iz Emone v Nauport.

Polijon in Kalvencij sta še spala v čolnu, ko Plunko zategne čoln h kraju. Vzbudi ju in jima reče:

„Še nekaj vama imam povedati, mladeniča!“

Polijon stegne roko v žep, in starec je nadaljeval:

„Čul sem sinoči nekaj, kar bi vaju zanimalo. Po noči sem vozil v Nauport igravca Pecenija; v Nauportu sem čul že sinoči in potem še danes, kako Pecenij hujska vojake k upor. Tiste kohorte, ki so šle te dni ceste in mostove popravljat, so se že zme-nile, da napadejo stotnika Aufidija Rufa, ki ga ne morejo trpeti, ker jih tako trdo drži. Toliko vem, a prosim vaju, da bi ne pravi-la nikomur o moji osebi. Sicer sem star in dosti škode bi ne bilo, ko bi me kdo porinil v vodo: a živim vendar-le še rad, ker

sem zdrav in ker bi rad dočakal svojega sina, ki pride drugo jesen domov iz Dalma-cije. Saj že služi osemnajst let cesarja, in dve leti nista tako daleč.

„In ti govoriš resnico, Plunko?“ popraša ga Polijon s tresočim glasom.

„Pri Jupitru, da je tako! Ničesa nisem pridejal, ničesa odvzel.“

„Kalvencij, da si mi zdrav! Jaz moram rešiti Rufa. Žal, da nama ni starec poprej tega povedal. Zjutraj se zglesi pri meni! Plunko, primi vesli in odrini od kraja.“

„Truden sem, gospod.“

„Pomorem ti jaz.“

Polijon prime za vesli, starec počasi stopi v čoln, migaje z glavo in mrmraje: „Sam kriv!“

Plunko in Polijon sta veslala zopet proti Nauportu.

Kalvencij pa je zrl nemo za njima. Rad bi se bil pridružil svojemu tovarišu, pa večja sila ga je vlekla v tabor.

„Kdo ve“, si je mislil, „kaj se utegne že zgoditi v taboru. Plunko je povedal, da v Nauportu že vre. Tem hujske mora biti v Emoni. Potreben sem bolj tu kakor tam.“

Te misli so odločile, da je ostal na obrežju. Nekaj časa se je še oziral za čolnom, ki je izginjal v temoti. Potem se je tesneje zavil v svojo togo in stopal počasi proti taboru.

„Merkur naj te spremlja!“ je mrmral, držeč za mečevo nožnico.

Ko se je približal ogromnemu okopju, za katerim so taborili vojaki, je čul vedno močnejše glasove:

„Ha, dajmo jih! . . . Po njih! Ne bodo nas trli in drli! . . . Vsakemu svoje . . . Mart jim razkolji črepinje! Furije naj zada-vijo Rufa!“

Severni veter je privzdigaval plahte na šotorih, koli so se ječaje upogibali, mesec je

pa svetil mirno in razsvetljeval divno noč. Sedaj se je polegel krik v šotorih, sedaj je zopet zazvenel z vso silo, da se je razlegalo po okolici.

V taboru je bilo vse živo. Črna tolpa vojakov se je gnetla okrog debelega tnala, na katerem je stal visok in tanek človek, mahajoč z rokami in migajoč z glavo na vse strani. Strašno hudo se je držal, in glas mu je bil že hripav od močnega vpitja:

„In vi, častitljivi veterani, ki ste osiveli z mečem v roki, ki ste zapustili svoje ljube in drage, ki ste prelivali svojo srčno kri, a ne ‚pro aris et focis‘, pač pa za nikdar nasitljivi trebuh rimskega imperatorja; vi skromni vojaki, ki ustavljate nevoljo, da ne bi bruhrnila in pogazila v blato tiste, ki pijó vašo kri in se debelé o vaših žuljih! Vi pogovarjate upapolne mladeniče, da ne bi storili tega, kar ste vi zamudili? Vi jih hočete prisiliti, da tudi oni služijo dvajset let svojega cesarja in nazadnje milostno dobé za nagrado močvirje in gole gore? Omehkužene pretorijanske kohorte služijo le šestnajst let, in kaka je ta služba! Po mestih pohajajo, pijančujejo in device onečaščujejo, a za to dobé trikrat tako veliko plačo kakor vi. In vi, v vojski ostareli vojaki, ki ste tega imena vredni, vi se klatite okrog celih dvajset let, dokler vam naposled ne odkazuje kake zapuščene ledine, kjer le volkovi in risje prebivajo, ali kakega močvirja, kakršno je tukaj med Emono in Nauportom. Vi se potite in delate kakor črna živina, zastavljate v vojski tisočkrat svoje življenje, prenašate mraz in vročino, dolgočasite se v nepristopnih krajih, uživajte borno hrano, a za to — kako vas nagrajajo? Kaj nam je dal Junij Blez, naš skrbni oče, kakor ga kdo hinavski imenuje? Obetal nam je pri Martu in vseh bogovih, da bomo odslej tudi mi služili vojake le šestnajst let, da se nam zboljša plača, da dobimo tudi mi po 32 asov na dan kakor pretorijanci, ne pa deset asov, s katerimi si še jedil ne moremo zabeliti, nikar da bi si privoščili kako merico pijače! Ali nam je že izpolnil kako obljubo naš ‚skrbni oče‘? Ali nismo res

norci, ki se damo tako za nos voditi? Ork naj me požre in Neptun naj mi prekolje z vilami glavo, če ni tako! Zato le srčnost, častitljivi veterani! Ne udajmo se in zaprisezimo si, da na odjenjamo, dokler se nam ne izpolnijo slovesne obljube. Rotim vas, da naj se nihče ne umakne, nihče naj ne upogne nadalje tilnika rimskemu orlu! Ne udajmo se! Fortuna nos adjuvet!“

Silen vrišč je nastal po taboru; stiskali so pesti, rožljali z meči, ropotali s sulicami, obraze napenjali: gorje bi mu bilo, kdor bi bil ta trenutek oporekal zgovornemu Peceniju, ki je bil nekdanj gledališki igravec v Rimu, sedaj pa je v armadi nabiral vencev slave in dobička.

„Pecenij je naš, on ima srce za vojaka-siromaka, on pozna naše želje“, čulo se je po taboru.

Kalvencij je stal doslej na kraju tabora za tistimi, ki so mirili razburjene duhove in niso bili Pecenijeve misli. Pač mu je jezik migal, žile so se mu napenjale in roke so se mu gibale, a premagal se je, prepričan, da nič ne opravi v tej razburjenosti. Potihoma se je splazil iz tabora in korakal počasi proti Plunkovi hišici. Tu je hotel počakati čolnarja. Stisnil se je v kot, kjer je bil kup suhega bičevja, da bi se ubranil nočnemu hladu, in se je vtopil v svoje misli.

V taboru je vrišč ponehaval. Vojaki so polegli spat, le nekateri so še kovali skrivne naklepe. Med temi je bil Pecenij, ki jim je skrivnostno narekaval, kako se morajo vesti ob upor.

„Oborožite se! A orožja ne dvigajte razven v skrajnji sili! Kadar pridejo zjutraj zaspani stotniki v tabor, stopite prednje in razorožite jih. Ob tem imate priliko — seveda, če ste pogumni — vse povedati v obraz, kar je kateri komu hudega storil. Dražite jih, norčujte se iz njih, zasramujte jih, le poškodovati ne nikogar!“

Tako je Pecenij poučeval svoje ožje somišljenike. Ko pa so vojaki pospali, izginil je Pecenij iz tabora in stopal urnih korakov do Plunkove koč.

„E, stari, oglasi se!“

„Česa želiš, Pecenij?“ ogласi se Kalvencij iz kota.

„Kdo se oglašá? To ni tvoj glas, Plunko!“

„Kaj ti je tako zmedlo glavo, da ne poznaš sina Tita Kalvencija?“

„Pri Jupitru, da te nisem poznal. A kaj čepiš tu? Ali te je luna očarala? Kje je Plunko?“

„Ni ga doma; odpluti je moral.“

„A kaj tebe nosi tukaj?“

„Glava mi je bila polna, in sem se šel hladit semkaj na obrežje.“

„Pri bogovih! Ti si torej pijančeval! Mi pa se ubijamo za žive in mrtve, in ne utegnemo počivati. O ti omehkuženi, sanjavi mladenič, ti popivaš in pohajaš, ko nam gre za čast in moč naše Panonije? Sram te bodi, da tako malo ceniš sebe in svoje tovariše! O saj vem, tisti sušičasti tribun, ki sliši na ime Polijona, tisto ošabno dete našega ‚skrbnega očeta‘, ki še ne ve, da se ga mleko drži krog ust, tisti ti je zmedel pamet. Ali res misliš, da te Polijon napravi za stotnika? Le prilizuj se mu in obiraj kosti, ki padajo raz njegovo mizo, jaz bi jih ne! Žal, da se dá tak dečak, sin slavnega Panonca Tita Kalvencija, tako voditi slabotnemu Rimljanu. Hajdi, Kalvencij, za mano! Fortuna nos adjuvet!“

Predno je Kalvencij odgovoril, že je stal gibčni Pecenij v privezanem čolnu, potegnivši za sabo molčečega mladeniča. Ta je namreč ravnodušno poslušal igravčeve zabavljičice, premislil v tem dobro svoj položaj, in ko ga je Pecenij potegnil za sabo, je bil njegov sklep odločen. Ni se branil, temveč molčé je stopil v čoln.

Pecenij je potegnil trikrat za vrv in izroval količek, h kateremu je bil čoln privezan.

„Ali znaš veslati?“

„Panonec mora znati vse, tudi požreti pikre besede nasprotnikove“, odgovori Kalvencij in prime za vesli.

„Kadar se naveličaš, pa povej! Pa kaj si rekel? Da sem jaz tvoj nasprotnik?“

„Ali morda ti tako pozdravljaš prijatelja, kakor si ti mene pri Plunkovi hiši?“

Kalvencij ni maral dosti govoriti. Zato je nalašč nekoliko razdražil igravca, vedoč, da ima zopet priliko precej časa poslušati ga, dokler se ne izgovori.

„Kaj? Kako pač moreš biti tako nespameten? Ali meniš, da si še zmerom nežno dete svoje matere, ki te je objemčkala? Ali te tvoj divni Polijon ni še toliko naučil, ker se tako rad baha s svojim porazom v tevto-burških gozdih, da mora biti vojak trd, odločen, v besedah neizbirčen, v pogledu osoren, da že z očmi prebode svojega nasprotnika?“

„Že zopet me imenuješ nasprotnika!“

„E, žaba napihnjena, ali meniš, da te bom častil kakor rimskega imperatorja?“

„Posluh, Pecenij!“

„He, stari Plunko je, ki se pelje domov. Gotovo je zaslužil zopet lepe denarce. Le čakaj starec, še se boš obrnil proti Nauptu!“

„Stoj, posluh! Ni sam starec!“

„Kaj praviš? Kdo je ž njim?“

Kalvencij zasuče veslo in čoln se obrne proti čolnu. Vedno bliže sta bila, a Plunkovega glasú ni bilo čuti.

„Smrt in peklo, sam Polijon je! Prečesnem mu glavo, da mu odleti na breg, truplo pa naj ribe požró.“

In Pecenij potegne svoj meč.

Kalvencij skoči po koncu in ga prime za roko.

Nasprotni čoln pridrči mimo, in predno se je Polijon zavedel, že je udaril Pecenij po njem; otrese se je bil Kalvencijeve roke. Polijon je zaječal in zaklical:

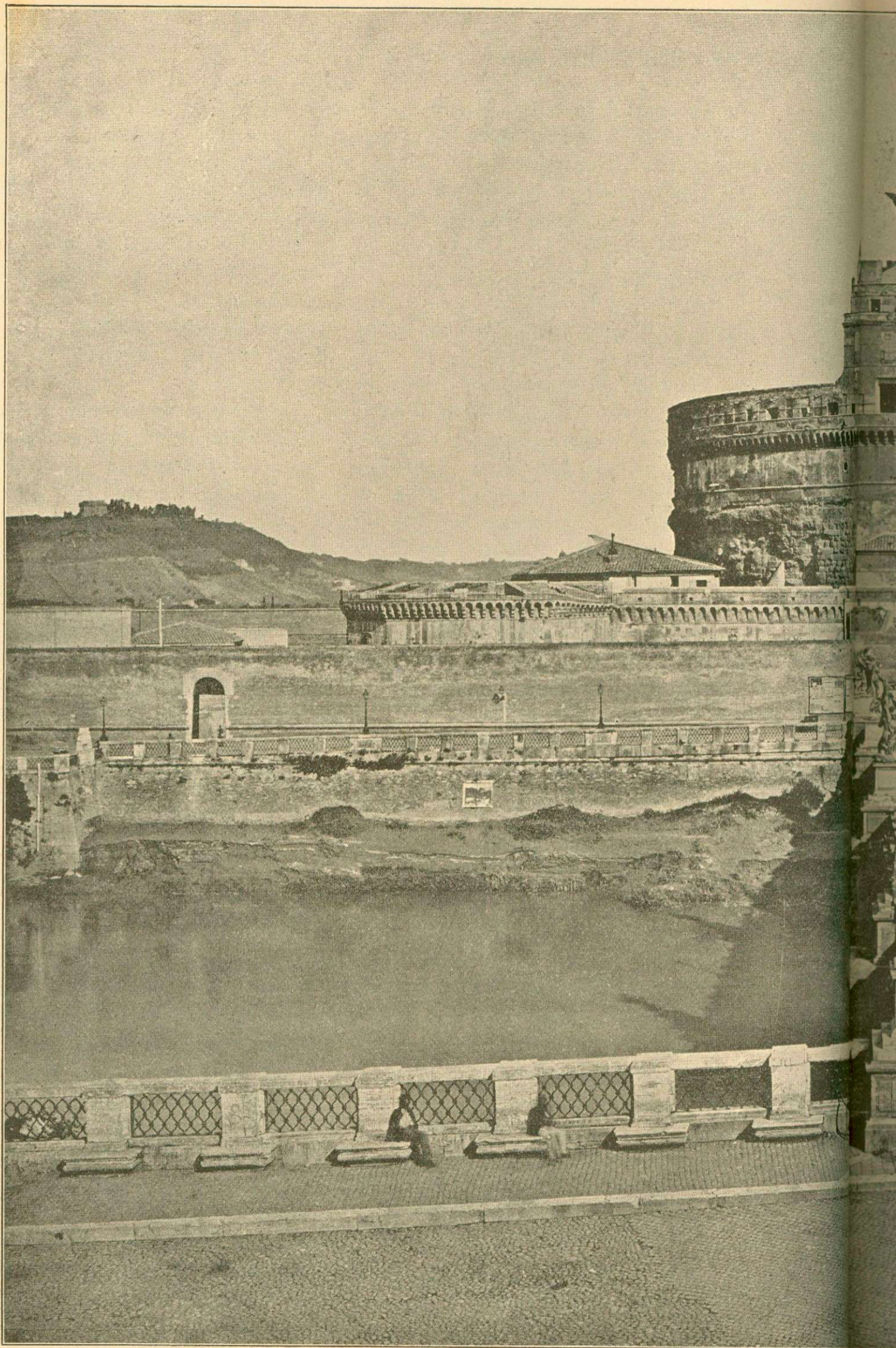
„Kalvencij!“

„Oh, moj Polijon!“ In Kalvencij je skočil čez rob čolna k prijatelju.

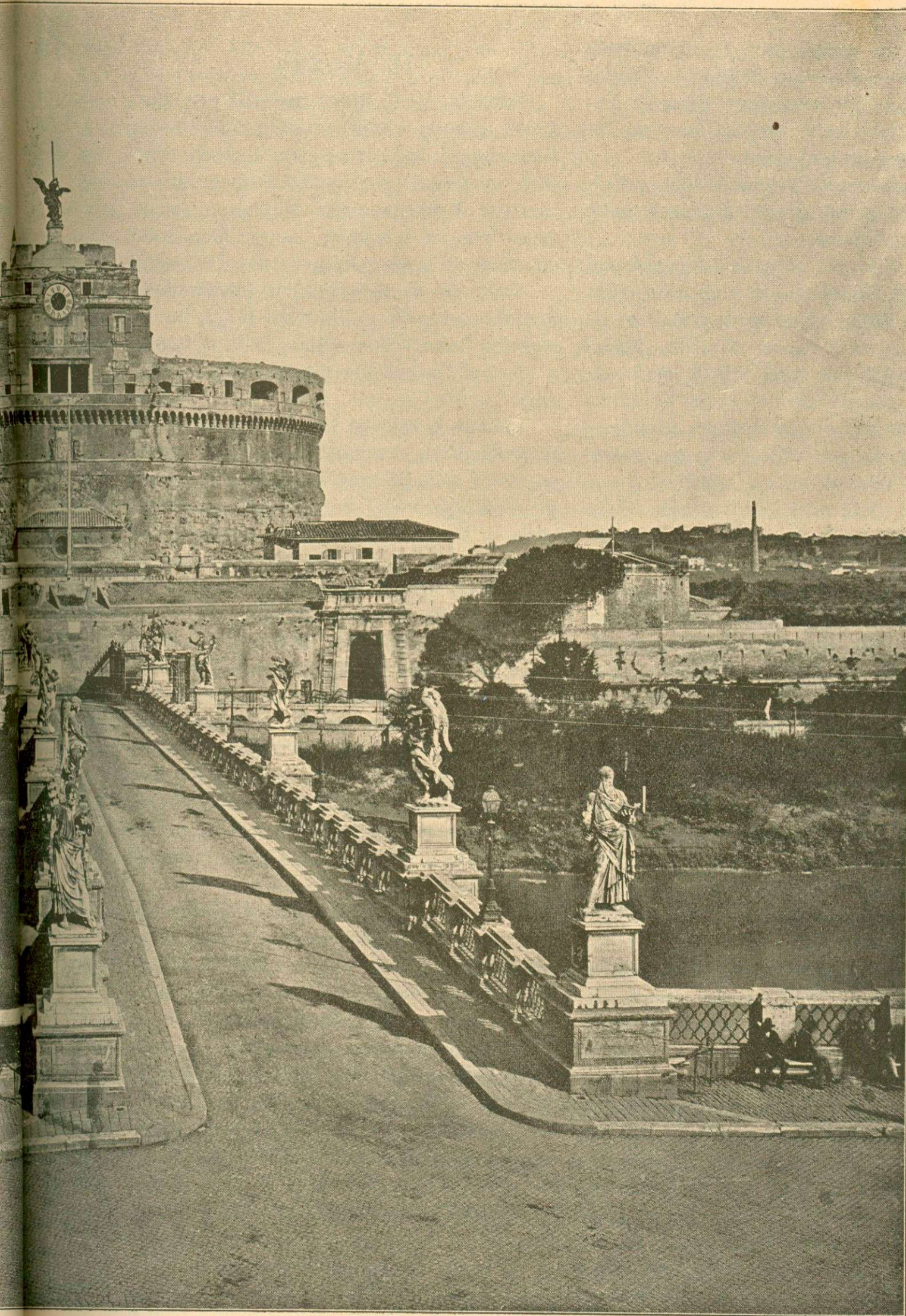
A Pecenij je bliskoma odrinil svoj čoln proti bregu in kmalu začel kričati z obrežja:

„Naj sprhnejo vajine kosti na solncu, rimski bahač in panonski mehkužnež! Vidva sta mi mislila pot prestriči, a prestrigel sem vama jaz nit vajinih načrtov! Ha, ha, ha!“

Prijatelja bi jo bila udarila za njim, a Polijon je imel krvavečo rano na levi rami. Treba jo je bilo izprati in čim najprej za-

Castel S. Angelo. („Angelsiad“ i

lskad“ in „Angelski most“ v Rimu.)

vezati. Zato so veslali proti Plunkovi koči, kamor so dospeli kmalu in kjer je Plunko obvezal Polijonovo nenevarno rano. Za Pecenija se vojaka nista menila, ker sta vedela, da bi ga zastonj iskala.

Odšla sta domov. Tribun je klel sovražnega človeka in mu pretil, Kalvencij pa je premišljal bodočnost.

Lune ni bilo več na nebu, ko je poklical tribun sužnja Flavija in poslal po svojega očeta Junija Bleza. Kmalu je prišel oče iz svoje spalnice in z resnim obrazom vprašal sina, kje je bil celo noč. Bil je mož petdesetih let, suhega života, ki je kazal, da vojaški poveljnik ni prav trdnega zdravja.

„Kaj vendar napravljaš svojemu bolehnemu očetu take skrbi, moj sin?“

„Oprosti, ljubi oče! Vse ti povem. Nisva bila na slabih potih. Ne zabava, ampak potreba naju je gnala, da sva žrtvovala noč, ker nama je bil dan prekratek“, odgovori Polijon in Kalvencij urno in odločno pritrди, da je tako. Nato sta oba razložila poveljniku vse, kar se jima je pripetilo in kar sta opazila in slišala.

Junij Blez je sedel na triklinij, zavit v ponočno haljo. Silno se je vznemiril.

„Kaj sem dočakal na starost za svoje zasluge in dobrote, ki sem jih izkazoval tistim, ki me sedaj zasramujejo in mi celó odpovedujejo pokorščino? Bogovi naj se maščujejo nad sovražniki našimi!“

„Ali smem ostati pri svojem prijatelju?“ vpraša Kalvencij.

„Odidi, Kalvencij in počij! Poskrbim že jaz za Polijona. Flavij mu bo kmalu izcelil rano. Tudi pošljem pozneje po ranocelnika.“

Kalvencij je odšel. Polijona pa sta oče in Flavij spravila v posteljo, kjer mu je suženj pregledal in preobezal rano. Ni bilo nobene nevarnosti. Vendar je bil strah prevzel mehkega sina, da je bil bled; tudi ga je napadala mrzlica. Ko je zadremal, je kmalu začel z rokama mahati okoli sebe in izgovarjal grozeče besede. Ko je bil svetel dan, se je pomiril. Poveljnik pa je premišljal, kako bi nastopil proti vojakom v taboru.

IV. Legat.

Poveljnik Junij Blez je korakal proti poldnevu s svojim sinom v vojaški tabor. Svitel šlem se mu je lesketal na glavi, bronast oklep se je oprijemal prsij, in roka mu je držala za ročaj širokega meča. Ves drug je bil danes vrhovni poveljnik kakor ob prihodu sinovem; iz črnih očij je seval ogenj srda.

Tudi sin ni zaostajal za poveljnikom; dragocena vojaška obleka se mu je podala še bolje kakor očetu. Rana ga je še bolela, a bližajoča se nevihta mu je pregnala bolečine.

Šumno je bilo v taboru. Vojaki so se pripravljali za navadni kratki obed; videlo se je, da svojega vrhovnega poveljnika niso pričakovali. Straže so hitro dale znamenja, urno so se postavile v vrsto, zastave so se pripognile, in stotniki so obstopili poveljnika. Junij Blez je zavestno pogledal na vse strani, potem pa izpregovoril:

„Vojaki rimski! Kaj sem čul! Ali se mi sanja, ali je res? Vi da ste položili svoj vojaški ponos pod noge zavrženega človeka? Ali vam je res beseda malovrednega igravca več kakor ukaz vašega poveljnika, cesarjevega namestnika? Vi ste vrgli ob tla čast rimskega orla in stopili za postopačem, kateremu samemu ne diši delo, in zato bi rad tudi vas pahnil v nesrečo! O, moji veterani, moja čast, moj ponos! Vi vsaj niste potegnili z malovredno druhaljo in pozabili prisege! Kaj sem doživel na stara leta! Sina bi mi bil kmalu ubil oni izdajavec, ki je stegnil meč nad tribunom. Evo vam njegove roke, ki ima rano od zavratnega napada!“

In legat pokaže na svojega sina. Osuplost se je brala na obrazih vojakov. Hipoma so se začuli glasovi zgražanja in obžalovanja:

„Smrt ubijavcu! Izdajica je! Nas je varal, sina cesarskega namestnika pa je hotel umoriti. Ubijmo ga!“

Poveljnik pa je nadaljeval, kažoč na Kalvencija:

„Vojaki rimski! Glejte mladeniča, ki je mlad po letih, a star po modrosti! Njemu se imam zahvaliti za sinovo in morda tudi

svoje življenje. Izkazal se je vrednega mojega in sinovega zaupanja. Zato sem sklenil, da mu podarim jednega izmed najlepših konj in ga postavim za pribočnika „magistru equitum“¹ naše konjice. Pecenij pa je izdajica; kdor mi pripelje živega ali prinese mrtvega, dobi za nagrado jednoletno plačo in mojo prijaznost.“

Tišina je nastala po taboru. Izmed gruče pa stopi pred poveljnika mladenič plavih las. Rdečica mu je zalivala lica, in sramežljivo se poklanjajoč je izpregovoril:

„Slavni legat našega imperatorja Tiberija! Fortuna mi je odprla vrata in me privedla k nezasluženi milosti. Zahvaljujem se za nepričakovano čast in obetam, da se bom izkazoval vrednega take slave. Vendar dovoli, visoki poveljnik, da ti razložim vzroke nezadovoljnosti v našem taboru!“

„Kalvencij, govori!“

„Naš poveljnik je obljubil veteranom naših panonskih legij, da dobodo 32 asov na dan in da bodo služili le šestnajst let, kakor pretorijanci. Ker pa ni toliko časa nobenega sporočila o tem, dasi se vleče ta obljuba že dve leti, naj ne zameri slavni legat, da se vojakom zdi predolgo čakati obljubljenе dobrote; želja se je izpremenila v nevoljo. Zato vem, da govorim iz srca vseh pričujočih vojakov, ako zakličem: Čast slavnemu poveljniku Juniju Blezu, hvala našemu skrbnemu očetu: a obljuba dela dolg, in ta dolg želé vojaki imeti poravnani.“

„Tako je, tako je! Živio Kalvencij!“ razlegalo se je po taboru.

Poveljnik je nadaljeval s tresočim glasom:

„Čast vašemu zaupanju do mene, častiljivi veterani! Slava tvoji odkritosrčnosti, ljubi Kalvencij! Odgovarjam pa, da se dolgovi poravnajo in obljuba izpolni. Kaj dvomite o moji besedi? Ali sem vam še kdaj besedo prelomil? Vedite, da je božji imperator August umrl in njegov naslednik, naš cesar Tiberij, ki je kot konzul pokazal srce

za pokrajine, tudi za Panonijo, ne more vsega hipoma dopolniti. Prepričani bodite, da Tiberij presega Augusta v ljubezni do pokrajin. Slava Tiberiju!“

„Slava Tiberiju!“ se je ponavljalo po taboru, „a mi hočemo dejanj“, pristavljali so posamezni. „Dosti časa že čakamo. Stotniki nas tlačijo in stiskajo kakor sužnje. Mi hočemo takoj zagotovila.“

„In kakšno bodi to zagotovilo?“ popraša legat, ki se je nekoliko prestrašil vojaške trdovratnosti.

„Govori naj Kalvencij!“ začujejo se glasovi.

„Slavni legat! Vojaki želé, da ti pošlješ svojega sina takoj v Rim do cesarja“, izpregovori Kalvencij.

„Svojega sina, ki je ranjen?“

„Tako, ko ozdravi.“

„Rana ni huda, moj dobri oče! Pojdem urno, ako mi dovoliš“, oglasi se Polijon, ki se je razveselil te novice. Spomnil se je besede prijateljeve: „V desetih dneh boš na potu v Italijo“, in njegovo oko se je ujelo z očesom Kalvencijevim.

„Torej tudi ti, moj sin? Tudi ti soglašiš z uporniki?“ izpregovori tiše poveljnik, obrnivši se proti sinu. Sin je molčal. Oče je dostavil:

„Ako ni drugače, pa naj gre taborski načelnik Aufidij Ruf!“

„Ne maramo ga. Ne zaupamo mu. Mi se zanesemo le nate in na tvojega sina.“

„Pa bodi!“ izreče poveljnik po kratkem molku, „Merkur naj te spremlja, moj sin!“

„Slava legatu, slava tribunu!“ razlegalo se je po taboru.

„Oče, naj me spremlja Kalvencij v Italijo!“

„Pa ne, moj sin! Kalvencij mi bode na strani, dokler se mi ti ne povrneš“, reče poveljnik odločno, zapuščajoč tabor.

Drugi dan se je Polijon odpravil na pot s svojim spremstvom. Spremljal ga je tudi suženj Flavij.

(Dalje.)

¹ Magister equitum = general konjice.

Prijazna.

(Novela. — Spisal *Fr. Kočan.*)

(Konec.)

VI.

Drugi dan je bilo vreme dolgočasno in pusto, prav jesensko. Ponoči je bilo začelo deževati, in potem je lilo vse jutro in vse dopoldne izpod neba v gostih, trakastih curkih. Proti poldnevu se je sicer hotelo zjasniti: na vzhodu se je pokazala izza oblakov modrikasta zev —, toda tudi ta se je prevlekla takoj zopet z oblaki, in popoldne je, če že ne deževalo z nalivom, pa vsaj rosilo tisto drobno deževno meglo, ki ob njej človek ne ve, ali bi šel ven, ali tičal doma . . .

To popoldne je imela opravka na vrtu. Okopavala je nekaj ob plotu, in stara Krapeška, ki jo je pot prinesla tam mimo, je niti opazila ni.

„Saj pravim“, je govorila žena sama s seboj, „saj pravim: mladost je norost! Sedaj je pa obolel, pa še nevarno je obolel —.“

„Kdo?“

Napol radovedna, napol nalašč se je sklonila pred Krapeško pokoncu.

„Kaj?“ je vprašala ženica malo iznenajena. Da ima poslušavca tako blizu, si ni mislila.

„Kdo je obolel?“

„Kdo? Oni, no, čem reči: Markušev.“

„Anton?“

„Anton, Anton; prav praviš! Sinoči se je prehladil v Kladju. Oh, to je bilo baje norenja gori, saj veš: pri Lazarčku . . . No in potem je obolel.“

„Ali nevarno?“

„Nevarno, nevarno!“

Med tem je že hitela dalje. Na potu se je obrnila še jedenkrat nazaj in prikimala iznova: nevarno, nevarno! V naslednjem trenutku je izginila za voglom.

Ostala je sama . . .

Nevarno —?

Odgovarjal ji je veter, ki je rahlo vel preko drevja in otresal deževne kaplje raz veje.

Novica je bila tako nepričakovana. Nevarno! Beseda jo je razburila. Kri ji je najedenkrat zaplula hitreje, a takoj nato kakor oledenela po žilah. Pomislila je bolj natančno: Anton, obolel, nevarno . . . O Bog! In zazeblo jo je po telesu, kakor da bi bila zagazila v gosto, malo orošeno pajčevino v zgodnjem jutru. Anton se ji je smilil, resno smilil . . .

Tu pa se je spomnila sebe in ustrašila se je . . .

Ustrašila: zakaj da se je vznemirjala ob tem toliko, ko nima niti vzroka, niti povoda za to. Saj ni brat njen, saj je bila do zadnjega trdna v tem, da niti misliti ne sme več nanj. Kaj še, da bi se zanimala zanj, vznemirjala se zanj in skrbela zanj!

Kaj je hotela? Zavest, težka in neprijetna, jo je tlačila, kakor mōra.

Sklenila je bila pač, da ga hoče pregnati iz spomina, pozabiti ga —, vse je bila sklenila, misleča, da bo obveljalo tako. Ali, ko je prišlo poročilo, moj Bog, nenadoma sicer, ali vendar, ko je prišlo poročilo, da je obolel: kaj je bilo z vsemi sklepi tedaj? Nič!

In tu se je prvi zavesti pridružila še druga, nič manj težka, nič manj neprijetna.

Varala se je zadnje dni in slepila samo sebe, češ da si ga je pregnala iz srca popolnoma. Ne, ne! Čemu bi si tajila še dalje? Trenutek poprej je videla jasno, da čuti za Antona še vedno, še vedno, še vedno —.

Obup se je je lastil in vest ji je očitala . . .

Vest? Ali je bilo res vest tisto, kar ji je opočitalo njeno prijaznost in nič več nego prijaznost, njeno sočutje in nič več nego sočutje? Do Antona je pač čutila še, a le ko do prijatelja, ko do brata — več

ne! Ne, ne: tisto, ki ji očita in oponaša golo prijateljstvo in golo sočutje, tisto ne more biti vest, ne, ne, ne! Karkoli že, vest ne!

Razburila se je bila do vrhunca.

Proti zadnjemu je že kar kipelo iz nje. To že ni bila več trezna preišljenost, to je čutila sama. To je bila že strast, brezobzir . . .

Vendar — čudno! — pomirila se je takoj na to. Pomirila, kakor se razvedri in pomiri vreme po nevihti. Bilo ji je, kakor da bi bila dospela s trudom in težavo na vrhunec gore, odkoder jo je čakala pot navzdol ložja in zložnejša.

Mislila je treznejše, mirnejše.

Da bi ne smela niti čutiti za Antona in to celo sedaj, ko je obolel, obolel nevarno — ne! To bi bilo neusmiljeno, trdo! Še več: da bi ne smela niti govoriti ž njim in občevati ž njim poslej —, tudi to bi bilo trdo, pretrdo. Pred dnevi je pač mislila in si domnevala, da bi tega ne smela, da bi utegnilo biti nevarno, morebiti celo pogubno, a ni-li morebiti, kakor drugo, tako tudi to, pretiravala in videla prečrno? Saj, če pomisli, ali bi ne mogla biti dobra z Antonom še poslej? Kakor s prijateljem seveda, več ne nego s prijateljem. Prijazna bi mu bila, več ne. Pa to —. Tudi Cila ji je rekla in svetovala oni večer ravno tako! Ali ji ni? „Prijazna mu bodi, več ne!“ Tako je rekla, hladno in preišljeno je rekla.

In tu ji je zablestelo nekaj — kaj je bilo? — nekaj mikavnega, prijetnega. Toplo in prisrčno ji je prišlo krog srca. Svet se je izpremenil pred njo v hipu. Vse je gledala in videla pred seboj drugače: živeje, veseleje. Sama se je začutila tako prosto. K Cili bi bila pohitela, objela jo, prosila jo odpuščanja za vse, kar ji je storila krivice v mislih. Povedala bi ji —, kaj bi ji povedala? Sama ni vedela, kaj. Le toliko, da ji je polno srce, da ji je pred dušo postalo najedenkrat tako jasno, a vendar nejasno, tako bridko, a vendar veselo . . .

„Prijazna mu bodi, več ne!“

In na vso vrsto vprašanj, ki si jih je stavila potem, si je dajala le ugoden odgovor.

Ali je delala prav, ko je nasproti Cili trdovratno ostajala pri svojem? Ali bi res ne mogla biti Antonu tudi poslej še prijazna, kakor je rekla Cila: prijazna, več ne? Ali bi bilo lepo, ko bi se ga še dalje ogibala tako, kakor se ga je zadnje dni? Ko bi mu niti na vprašanja ne odgovarjala, kakor je bila sklenila zadnje dni? Ali mu sploh ni delala krivice, ko je dvomila celo o poštenju njegovem?

Zadnje vprašanje ji je bilo težavno; nehote je obstala pri njem. Mislila je že, da se ji bo ob tem zmedlo in posulo vse, kar je bila sezidala dotlej. Pa — ne!

Kdo ve, če ni bilo tisto oni večer samo prijaznost njegova, samo vljudnost njegova? Nova misel, vredna, da se premisli natanko! Kako, da že ni bila prišla na to?

Mirno in počasi je hotela preudariti vse.

Napačen človek Anton nikdar ni bil; izgubljen že celo ne. Ko je bil še doma, ni hodil v družčino pravzaprav nič. Tovariši njegove starosti so ob nedeljah posedali po gostilnah, on je ostajal doma; drugi so kolo-vratili okrog, njemu ni imel nihče očitati ničesar; drugi so se izgubljali navzlic pazljivosti starišev, Anton ne; dasi mu oče niti živel ni več, da bi ga bil odvrčal, in mu je bila mati mehka, da ni dejala živemu človeku žal besede, kaj šele njemu, Antonu! Potrdili so ga v vojake. Ubožec je prestajal dve leti tamkaj, težko — kako ne: življenje tam pač ni bilo po njegovi čudi. No, prestal je tudi to. Po dveh dolgih letih je prišel domov. Koliko jih pride od vojakov, kakor so šli od doma: zdravih, čvrstih, poštenih! Tudi Anton — — —

Mislila bi bila še dalje, kdo ve kako daleč, da ni prišla Markuška tedaj. Markuška je prihitela čez vrt naravnost proti njej. Razburjena je bila videti.

„Anica, ne veš —. Oh, ti moj Bog, Anica —!“

Tu se je spomnila zopet Antonove bolezni, in zaskrbelo jo je iznova.

„Anton je zbolel, Zala. Ali je nevarno? Saj ni, gotovo ni, Zala! Jelite, da ni.“

„Anton! Ti že veš? Kako veš, Anica?“

„Krapeška mi je povedala ravnokar.“

„A, Krapeška? Krapeška! Da, ravnokar je bila pri meni . . . Sem menila, da že drugi govoré o tem in zaskrbelo me je. Krapeška! Pogledaj, sama ne vem, kaj sem hotela reči; vsa sem zmešana, o ti moj Bog! Ta mladost! Pogledaj: vso noč so baje plesali pri Lazarčku v Kladju. In še povedal mi ni včeraj, kam gre. Nič; kar šel je. Zvečer sem ga čakala z večerjo, češ, saj pride. Ni ga bilo. Zjutraj je prišel. Pomisli: ponoči je jelo deževati in mrzlo je postalo, on pa —, kaj je imel obleke? Tisto letensko, nič več. In v tej se je vračal zjutraj tako daljo, vroč, razgret, v dežju . . . Oh, ti moj Bog!“

„In sedaj? Zala, umirite se, ne mislite —.“

„V postelji je; bled ko stena in upadel od včeraj, človek bi ne verjel. Zdi se mi, da ima vročino. Govori, da ni ničemur podobno. O ti moj ljubi Bog, kaj hočem početi!“

„Ali ste po zdravnika poslali, Zala?“

„Smo, na vse zgodaj. Po tistega mladega, ki je šele nekaj mesecev v mestu. Pravijo, da je učen. Orka je bil napregel in se peljal ponj. A prišel je prazen nazaj. Prav pred nosom se mu je bil odpeljal zdravnik, nekam na deželo, k drugemu bolniku. Do opoldne so obljubili, bo nazaj. Opoldne ga bo šel iskat zopet . . . O Bog, kaj naj počnem? Kje je Cila, Anica?“

„V hiši. — Zala, ne verjemite, da bi bilo . . . Prehladil se je nekoliko —.“

„Prehladil! Saj to je! Krapeška me je oplašila tako. Nasvetovala mi je —, oh, sedaj se spomnim: Anica, ali poznaš gobe?“

„Užitne?“

„Da! Z debelimi stebli, rujave . . .“

„Menim, da jih.“

„Te naj mu kuham na juhi, na tešče — je svetovala Krapeška. Vroče naj pije, je rekla. Ali bi ti, Anica —? Oh, sama ne vem, kaj hočem. Ti bi jih nabrala, Anica, prosim te. Saj bi bila poslala otroka ponje, pa kaj otrok! Otrok ne pozna. Ali bi hotela, Anica?“

„Zakaj ne? Ali danes?“

„Danes ali jutri. Na tešče jih mora, je rekla Krapeška. Danes mu kuham lipov čaj,

mi je nasvetovala Drnovšca. Lahko jutri, Anica, jutri zjutraj, če danes ne utegneš.“

„Utegnem, zakaj ne. A jutri sva že itak z Reško Tilko namenjeni v gozd. Tilka bo nesla kosilo za Peskovec in ona jih pozna bolje ko jaz . . . Če bo dosti zgodaj. Če ne —.“

„Dosti, dosti, Anica . . .“

„Ali pa danes.“

„Ne, ne! Jutri! A kje je Cila?“

„V hiši.“

„V hiši.“

Markuška je hitela še k Cili. Vsa zmešana je bila, vihrava, obupana, kakor vselej, kadar jo je doletelo kaj posebnega.

Tudi njo je zaskrbelo „Obolel, Anton, nevarno!“ In zopet ji je prišlo težko, težko.

Morebiti je res nevarno! O Bog, da ga je izpeljalo tako daleč! Antona, Markuševega Antona!

Smilil se ji je resno; pomilovala ga je.

Pomagala bi mu, ko bi mu mogla, in Markuški tudi, tej dobri, blagi ženi.

Gledala je za njo dolgo, tako dolgo, da je izginila v veži. In pri tem ji je vstajala misel, da lahko pomaga, obema lahko pomaga, samo če hoče . . .

In neposredno na to se ji je rodil že sklep, blag sklep: da hoče pomagati, kolikor more, in storiti kolikor more — zaradi Markuške, zaradi te dobre, blage žene.

In navzlic skrbi za Antona se je čutila nekam srečno in veselo pri tem.

„O Bog, da bi nevarno ne bilo, vsaj nevarno ne!“

VII.

Drugo jutro se še ni bilo napravilo popolnoma, ko je že Tilka zaklicala pod oknom: „Anica!“

Danilo se je. Zrak je bil čist in niti sledú megle se ni vlačilo na vzhodu, kakor druga jutra. Mrzlično je sicer bilo, a vreme je kazalo najlepše.

„Anica, urno!“ je klicala Tilka.

Njej pa se je ravno ljubilo, zato je hotela Tilko dražiti nalašč in povrniti ji za zadnjo nedeljo. „Ne oglasim se ji!“ je mislila in molčala.

Vse tiho . . .

Samo sosedov petelin je pel in pa sultan je sedaj pa sedaj zagolčal na verigi.

Tilka ja čakala nestrpno.

„Anica!“

Nič . . .

„Anica, ali si zgoraj?“

„Poišči me!“

Toda Tilki se ni ljubilo. Videti ji je bilo, da se ji mudi.

„Nikar, Anica! Takoj bo dan in potem —.“

„Potem?“ je ponavljala ona smeje se skozi okno.

„Res pojdi, če si napravljena, Anica!“

Kaj je hotela, košarico je vzela in šla.

Udarili sta jo po stezi za hišo. Steza se je vila med vrtovi. Rosno je bilo še, in obleko si je bilo treba varovati, da se ni omočila in omazala. Tudi po potu se je bila razblinila zemlja in se napravilo blato. Luže in lužice so se vrstile na vsak korak.

„To-le košarico sem vzela, Tilka. Ali jih bova dobili polno?“

„Mislim da.“

„Po dežju jih bo gotovo veliko.“

„Najbrž.“

Tilka je bila nekam molčeča. Odgovarjala je na kratko, sama niti izpraševala ni nič, in bila sploh resnejša, skoro zamišljena. „Kako to?“ No, včasih je imela tudi Tilka svoje muhe in včasih se tudi Tilki ni ljubilo. —

Nekdo jima je šel nasproti. Gosposki človek je bil, opazili sta ga izdaleč. Mlad je bil videti, precej visok, in hlače je imel nekoliko privihane nad stopali. Pazil se je in se prestopal varno po močvirnatih stezi. Mal solnčnik je držal razpet, dasi ni niti deževalo, niti solnce pripekalo . . .

„Mladi doktor iz mesta“, je šepnila Tilka. Prihajal je bliže.

Ni bil grd. Narobe!

In prijazen.

„No, dekleti, kam tako zgodaj?“

Pridobil si je bil njuno zaupanje takoj. Tako-le prijazen, kakor je bil! Da ju bo ogovoril kar tako, si nista mislili.

„V gozd.“

„V gozd? In po kaj?“

Smejal se je v jednomer. Tako prijazno se je smejal, tako — no —, ona je gledala v tla, kjer je bramor ril med blatom, a Tilka niti tega ni mogla, ker je imela poln jerbas na glavi.

„Kosilo neseva.“

„Kosilo? Komu?“

Komu neki? Hoteli sta dalje, a nista mogli, ker je doktor stal ravno sredi na stezi, ob straneh pa je bilo močvirno in blatnato.

In prav to — je bilo videti — je uga-jalo doktorju posebno. Smejal se je in niti z mesta se ni premaknil.

„Kaj pa to-le?“

Pokazal je z roko na košarico, ki jo je držala v roki.

„Gob bova nabrali; za zdravilo . . .“

„Tako? Pa ne za mojega bolnika?“

„Za Markuševega.“

„Da! Kaj hočem reči: ali mu je hudo? Dvakrat me je iskal hlapec, a nikdar dobil. — Kje stoji Markuševa hiša?“

Dopovedali sta mu.

Potem ju je izpustil naprej.

A obrnil se je takoj zopet in sicer do nje ter jo vprašal prijazno:

„Ti si sestrica njegova, je-li?“

„Ne.“

„Ali res ne?“

„Res ne.“

Hotela je dalje in tiščala Tilko naprej. A ta se je obotavljala, kot bi hotela doktorja vprašati nekaj. In res, kaj ga je vprašala?

„Ali mu bodo pomagale gobe, gospod doktor?“

Njej se je zdelo, da se je Tilka upala veliko. Pogledala je najprej Tilko, potem pa doktorja, češ, kaj poreče?

A doktor je bil vse prej kakor nevoljen za to. Prijazno se je obrnil in zavzel se, kakor bi se bil domislil nečesa važnega:

„A, ti si sestrica?“

„Ne.“

„Tudi ti ne?“ — In tu se je nasmejal nagajivo ter pogledal Tilko tako čudno, pa

pretil ji s kazalcem, da je ta nehote sklonila glavo in je posoda zaropotala v jerbasu. — „No, no, no! A vendar se ti smili, vidiš, in še sestra nisi njegova.“

Tilka je pordela ko mak. Sama ni vedela, kam bi pogledala najprvo. In kakor prej ona, silila je sedaj Tilka naprej.

Tisto zadrego ji je privoščila tedaj. Čemu izprašuje kaj takega!

Šli sta.

In ko se je ozrla na ovinku nazaj, je videla, da je stal doktor še vedno na mestu in se smejal za njima.

Potem je vso pot nagajala Tilki le s tem.

„Ali ti jo je povedal, Tilka?“

„Kaj? Nič! To in pa nič!“

„Vendar —.“

„Ali bi ga ne smela vprašati, kar sem ga?“

„In vendar veš sedaj toliko kakor prej. Še odgovoril ti ni na vprašanje.“

„Kaj zato, če mi ni?“

„Nič, ali —.“

„Kaj?“

„Nič!“

Ni si mogla kaj: smejala se ji je zopet in zopet, dasi je vedela, da jo žali s tem in da zna Tilka tudi zameriti.

Ona je napeljevala pogovor le na to, Tilka pa ga je izkušala navesti drugam.

In res se je bilo Tilki posrečilo. O Pavletu je bila sprožila besedo in sicer kar tako, brez pravega povoda.

„Anica, ali bi rada, da bi prišel tudi Pavle z Bošičevim?“

„Seveda!“ ji je pritrdila ona, ker je hotela Tilka govoriti. ravno o tem.

„In kaj bo potem?“

„Ko pride?“

„Da.“

„Doma bo delal in bo —.“

„In ti?“

„Od doma me ne bo podil, menim!“

Tilka je mislila, da jo bo spravila ob dobro voljo, če jo izprašuje tako in z besedami meri drugam. No, ona jo je poznala in ob dobro voljo pripraviti se ni dala tako brž. Nalašč je napeljevala govor zopet drugam, da je morala tudi Tilka, hočeš

nočeš na drugi tir in odgovarjati ji, dasi kratko, a zato tembolj na gosto.

„Tilka, ali ni lep dan, danes?“

„Sedaj je še jutro.“

„No, pa lepo jutro —, ali ni?“

„Kakor se ravno komu zdi.“

„Ali si huda?“

„Čemu?“

Nekaj ji je vendar-le bilo. Užalila — zdelo se ji je — jo je bila resno. Kaj bi ji sicer bilo? Pravzaprav: ali pa! Kdo ve? Molčala je tako in to ni bila navada njena. In zamišljena je bila videti že vse jutro. Brez vzroka se ni izpremenila kar čez noč. Kaj bi ji bilo?

Nehoté je ugibala sama pri sebi to in ono. —

Spomnila se je doktorjevih besed.

In kakor bi se ji bilo zjasnilo pred očmi; nehote je obstala za hipec pri misli: Tilka in Anton . . .

„Tilka in —.“

Stvar se ji ni zdela tako neverjetna. Nasprotno! Čim dalje je mislila, tem bolj jasna, tem bolj verjetna, skoro izvestna se ji je zdela.

In če je pomislila —, saj je marsikaj, česar si ni mogla razlagati na Tilki, bodisi ta dan, bodisi zadnje dni sploh, stopilo nekako na luč ob tem.

„Tilka in Anton, Anton in Tilka!“

Čulo se je lepo, verjelo lahko. Zakaj je bila Tilka zardela ob doktorjevih besedah? To je govorilo prejasno. Sploh, kaka je bila ta dan: molčeča, čudna v besedah, zamišljena . . . In zakaj ravno ta dan? Zato, ker je Anton obolel! Pa zadnjič v Kladju: ali ni čudé se pogledala za njo, ko je hlapčon njej omenjal Antona? In po poti iz Kladja proti domu je molčala bolj, kakor je imela navado molčati sicer. In na vse to so Reški in Markuševi malo manj ko sosedje in Tilka je že tedaj, ko je bil Anton še doma, hodila delat k Markuševim . . .

Vse je govorilo za to, vse je potrjevalo sumnjo.

Kaka čustva so jo obhajala ob tem? Mešana! Če bi se bila vprašala tedaj, bi si

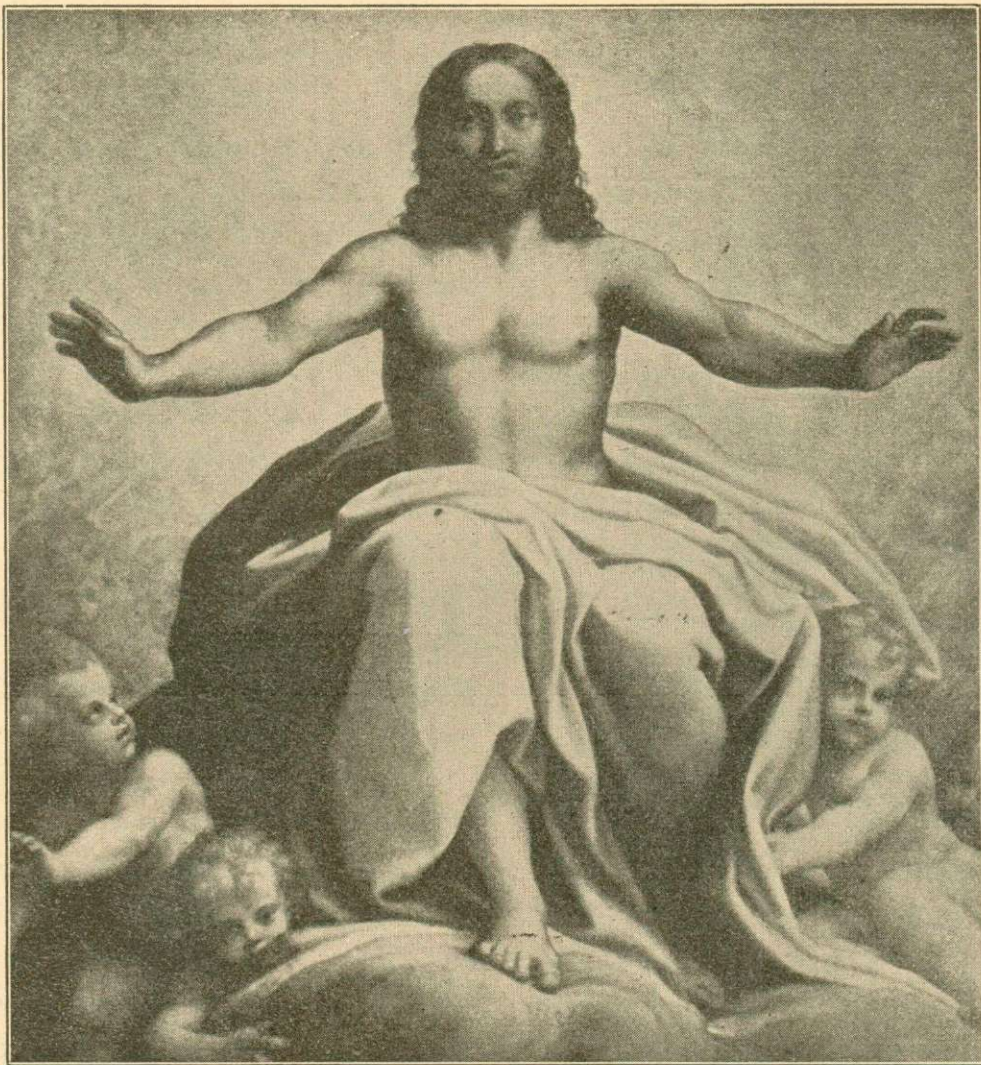
trdnega odgovora ne bila mogla dati na to. Kaka čustva? Vesela, iznenajena, malo zavidna — morebiti, ljubosum . . ., ne!

Predstavljala si je prav živo vso stvar.

Tilka in Anton —. Zakaj ne? Niti napčno bi ne bilo. Bogata ne bo, to je res. Toda Peklaj in pa oče njen sta si dobra, to ve vsak. In to je nekaj za slučaj, ko bi kdaj prišlo do tega. In da pride. Mogoče je vse; zakaj bi ne prišlo? Srečna bi bila oba:

se ne spodobilo, da razjasni in dopove Tilki vse? Potem naj bi sodila Tilka sama. Samo razjasnila bi ji, več ne. Da bi ji branila ali jo celo silila kam —, Bog ne daj! Razjasniti, da! Starejša je od Tilke, in prijateljici sta si bili iz mlada . . .

Najrajša bi se je bila lotila takoj, pa se je premislila. Ni bilo pripravno in na vse zadnje je bilo mogoče, da se je motila nad Tilko. Sklenila je počakati, pa opazovati Tilko.

Slikal Correggio.

Izveličar, sedeč na mavrici.

Anton in Tilka. Tilka, tako pošteno in pobožno dekle, kakor je bila vedno, in Anton dober človek, pošten (mimogrede se ji je vsilil rahel dvom, pa le rahel), če ima namen vzeti jo kdaj. Bog ve! Tilka je mlada in neizkušena —, da bi mu le ne verjela in ne zaupala preveč. Vsekako ne ve o Antonu vsega —, toliko vsaj ne ko ona (v misel ji je prišel prvi večer Antonovega prihoda), ona pozna Antona bolje, popolnoma. Ali bi

„Dom in svet“ 1900, št. 8.

Opazovala jo je ostro in pazila na vsako besedo, ki jo je izpregovorila Tilka, vestno in pozorno.

Gob se ni manjkalo. Kar trumoma so bile pognale na vlažnejših mestih. Celo bojno polje jih je bilo v rjavkastih širokih klobučkih na debelih, betastih stebelcih. Tudi strupenke so se rdečile med njimi.

„Pazi, da kake strupene ne pobereš!“ je opominjala večkrat in z vso skrbjo Tilka.

No, ona si je njeno skrb razlagala po svoje.

Solnce je bilo izšlo in rosne kaplje, namešane z deževnimi, so se blesketale po vejah.

Nabrali sta bili polno košarico.

Vrnili sta se domov — molčé.

Hitela je naravnost k Markuševim.

Markuško je dobila pred hišo.

„Oh, Anica!“ — je pričela — „ali si prišla, ali si prinesla? Prav! Krapeška je bila tako prepričana, da pomorejo le gobe, le gobe. Kako sem ti hvaležna. Ne veš —, in zdravnik je bil tukaj ta čas. O, to ti je prijazen človek; ž njim se dá pogovoriti.“

„In kaj je rekel?“

„Da ni nevarno. Fant se je prehladil, pa ne nevarno. Zdravila mu je napisal, in Orka se je že odpeljal ponja. Pride še; najbrže že jutri. Potolažil me je, to veš. Kako sem se bala! Ta otrok! Toliko skrbi še skoro nisem prestala zanj ko včeraj, o ti moj Bog! No, danes se že ové in pametno govori. Ne veš, celo nasmehnil se je, ko sem mu povedala, da sta mu šli s Tilko po gobe. Naročil mi je, naj se zahvalim obema.“

„Obema?“

„Da, obema! In potem je hotel le govoriti in govoriti —, ta otrok! Ali zdravnik je prepovedal, da se ne sme mučiti in da potrebuje mirú. Komaj sem ga, da je zaspal. Sedaj spi in sope tako mirno, popolnoma pravilno. Pridi pozneje kaj pogledat, Anica! In Cili reci, naj pride . . .“

Tisti dan so ji tekle ure leno in počasi. Cila je bila večjidel pri Markuški. Doma je bila ona sama in dolgočasno ji je bilo, oh, in pusto, neznosno! Nič se ji ni ljubilo in za nobeno delo ni bila. Poprijela se je sedaj tega, sedaj onega: pomivala je v kuhinji, šla po vode, pogledat k prašičkom, nasekala vehá, oprala korenja, repe nalupila, a vse napol in brez veselja. Zdelo se ji je ves čas, da je nekaj pozabila, da ne dela tega, kar bi morala, da čaka nanjo neko nujnejše, važnejše delo —, pa ni vedela, katero.

Kar strpelo je ni na jednom mestu.

Nekaj težkega ji je ležalo na duši. Mislila je, da okolica kolikor toliko vpliva na

njo. Zunaj je bilo nekam jednolično. Solnce je sicer sijalo, a pravega življenja le ni bilo v naravi. Na vasi je bilo prazno, kakor da bi bili izumrli vsi ljudje. Dalje po cesti ni bilo videti žive duše, niti voznikov ne, ki so sicer vedno s hruščem in truščem vozarili iz mesta. Vrhovi topolov, ki so bili nasaženi v dveh vrstah ob cesti, so se zibali v vetru, in gladke peresne ploskve so se blesketale v solncu, trepetajoč pred vsako sapico. Nad vso okolico je ležal neki svinčen zrak z mirno a vztrajno težo, in to je delalo človeka še bolj mrtvičnega in zaspnega.

Jezila se je sama nad seboj.

Spomnila se je —, res, to jo je za tedaj veselilo še najbolj: zgoraj po spalnici je hotela pospraviti in počediti.

Odpravila se je na delo.

Strop je omila in osnažila. Podobe po stenah je prestavila ter jih uredila drugače, kakor so bile dotlej. Angel varih, zdelo se ji je, bi se lepo podal ob posteljnem zglavju, Mati božja Lurška na zidu med obema oknoma . . . Storila je tako. Potem je uredila in prestavila še opravo. Javorjevo mizico z grudasto izrezanimi nogami je obrnila tako, da je tista lisa, ki se je bila nekoč po nesreči užgala v belo ploščo, prišla bolj v temo. Pod porcelanasto sohico Matere Božje, ki je stala na omarici vrh malo vzvišenega prostora, je pogrnila svež, belo opran in gladko izlikan prt. Tudi svečnika ob straneh je obrisala in očedila . . .

S tem se je mudila dopoldne.

A dan je bil še dolg, dolg. „Kaj bi?“ Nekam jo je vleklo, nekaj jo je težilo še vedno. Dalje, naprej, drugam, proč . . .

In res! Zvečer o Marijah je rekla Cili: „Cila, jaz pojdem k Tilki!“

Zavedela se je bila naenkrat, da jo je tožilo ves dan le k Tilki, nikamor drugam kakor k Tilki. Zakaj —, tega niti sama ni vedela prav. Prišlo ji je in tje je morala. Braniti bi ji bilo zastonj.

Tilki povedati . . . opozoriti jo . . . braniti —: sploh, povedati ji, povedati ji . . .

Malo razburjena se je odpravila od doma.

Tilko je dobila v kuhinji.

Izprva ni vedela, kako bi začela.

„Tilka!“

„Kaj, Anica?“

„Tilka, ti si, ti si — — —.“

Vedela je pač, kaj je hotela izreči, a ko ji je prišla na jezik prava beseda za to, tedaj se je ustrašila in obmolknila . . .

A Tilka je silila v njo, nemalo čudé se:

„Kaj, Anica, kaj?“

Potlej je povedala Tilki vse, kar in kakor ji je prišlo na um:

„Tilka, on te ne bo vzela, on —. Nikdar.“

„Kdo?“

„Stavim, da te ne bo!“

„Kdo?“

„Anton!“

„Kateri?“

„Markušev!“

„Mene?“

„Tebe! Bogata ne boš, da bi te pa sicer —.“

„Mene, da bi vzela Anton?“

„Tebe!“

„Mene?“

In Tilka je plosknila z rokama, sklonila se nekoliko nazaj, pa dejala potem ko se je bila načudila dovolj:

„Anica, kaj ti je prišlo na mari? Da bi si jaz domišljevala to? Jaz?“

Zadnjo besedo je poudarjala vedoma in določno.

Njo je zmedlo popolnoma. Že samo to jo je zmedlo, da je Tilka poudarjala tisti „jaz“ tako odločno. Vendar jo je veselilo nekaj pri tem: da se je varala in dolžila Tilko po krivem.

„Tilka, ali res ne misliš na Markuševa?“

„Niti v sanjah, haha, niti v sanjah!“

A s tem je prišla vrsta na Tilko. Tilka je znala zasukniti vso stvar in poseči s hladno roko in to naravnost do jedra.

„Toda tudi tebe ne bo vzela, Anica! Ali to veš?“ jo je vprašala, smeje se.

„Mene? Anton?“

„Tebe! Anton!“

„Tega niti ne mislim.“

„Oho!“

In prosto se je zasmejala, pa s tako samozavestjo, s kakršno je znala le Tilka. In prav ta Tilkina samozavest je delala njo tako majhno, tako slabo in tako nesposobno. Pogled Tilkin ji je palil v dušo, smeh njen ji je rezal v mozeg. Zazdelo se ji je, da Tilka ve vse, vse . . .

Vendar je napela vse svoje duševne moči. Hotela se je razbrati pred Tilko, osrčiti se — —.

„Tilka!“

„No?“

Zastonj! Tilkin smeh jo je potiral in pogrejal vedno iznova.

„Tilka, jaz sem te hotela samo opomniti —.“

„Ti mene? — A sebe si pozabila pri tem!“

„Sebe? Kaj veš o meni?“

„Dosti! Le čakaj, da ti povem!“ — (In tu je preHITEVALA Tilka samo sebe, sipajoč ji takorekoč pred obraz vse, vse!) — „Antona ti je polna glava zadnje dni. In ljubosumna si, da menda niti spati ne moreš ponoči —, le nikar mi ne taji! Zraven pa ne pomisliš, da Anton ni zate. Ni in ni; vsak drug prej ko Anton! On ni več tisti, kakor je bil, predno je šel v vojake! Ali to pomisliš, ali ne —, jaz ne vem. In vrh vsega mi še ne zaupaš ne, niti besede mi ne zineš o vsem —: to mi je najhuje.“

Svet ji je plesal pred očmi. „Kaj takega, kaj takega!“ Nadejala se je vsega prej, le tege ne, le tega ne . . .

„Odkod veš to, Tilka?“

„Od Cile! Zaupala mi je in me prosila, naj pazim nate. Sicer pa sama ne znaš skrivati, in človek ti lahko bere raz obraz —.“

„Tilka!“

A to še ni bilo dovolj! Še nekaj! Še to, še to!

„In navsezadnje se nadejaš morebiti kdove česa. Da bi te vzela kdaj? Ne bodi neumna! Že dokler je bil doma, so govorili o njem in o Lazarčkovi Toni. Ti morebiti ne veš, da so; a govorili so, jaz vem, da so. In verjetno je, kar so govorili. Bogata bo, in Peklaj pa Lazarček sta si vsaksvojega.“

Vzel bo Tono, le verjemi; zato je v nedeljo v Kladju plesal baje samo ž njo . . .“

„To ni res, Tilka, to ni res! Ko bi ti vedela —.“

„Kaj vedela! Moj Bog, ali je treba tu kaj vedeti? Če ni kazal vsega na zunaj, ali celo skrival morebiti —, kaj za to? Marsikatera se je varala na njem. Misliš, da se Berta ni nadejala ničesar? Pa saj se nadeja menda še zmeraj! In ti —.“

„Tilka, jaz se ne bom omožila nikdar, nikdar — — — — —.“

Ali je vedela, kaj se godi ž njo? Ne!

To je bilo grozno, to je bilo grozno! Prišlo je tako nepričakovano, tako nena doma! Kakor ostra jesenska sapa je bilo; kakor sapa, ki brije čez plan, ki vjeda in gloda, ki smodi in pali, ki strže in žge . . .

Zavedela se je popolnoma šele doma.

V svojo sobo na vrhu je pritekla —, ne, pribežala je bila.

Zdrknila je na kolena pred Marijino sobic, pokrila si lica in zaplakala na glas. Duška si je morala dati! Na dan je moralo, kar jo je težilo in dušilo zadnje dni. Na dan, prosto na dan!

Solze so ji kapale izpod dlani na belo, izlikano pregrinjalo.

Podobe so ji vstajale druga za drugo: jasne in meglene, svetle in temne. Misli so se ji križale druga preko druge, druga v drugo. Vihar je vstajal in naraščal. Srce se ji je krčilo v prsah ter se hotelo stisniti sedaj pa sedaj popolnoma — to ubogo srce.

Čez kaj časa je dvignila oči ter zamolila goreče in prisrčno: „Pod Tvojo pomoč . . .“

Lučca je trepetala v steklenki, in svečnika sta trepetala in se zgibala v svitu. Vihar se je polegaj . . .

VIII.

Leta so minula . . .

Marsikaj se je izpremenilo tačas.

Pavle in France sta bila prišla iz Amerike. Še do zime sta bila prišla —, prav, kakor je pisal France in kakor so se jih nadejali vsi. Zrastla sta bila oba in izpre-

menila se; kdo bi mislil, da se izpremeni človek v dveh letih toliko! Vsa drugačna, bolj moška sta bila in tudi po značajih, zdelo se ji je, sta bila bolj moška.

France se izprva ni mogel privaditi dóma. Amerika ga je vlekla nazaj; vsaj prvo leto, ko je bil prišel domov. Ljudje so že pravili, da ne bo dolgo, ko pojde zopet in sicer v Meksiko, kjer baje kopljejo zlato z lopatami. No, pozneje so potihnili z govoricami. Zmotili so se bili najbrž, zakaj France je še vedno doma.

Pavletu pa — o, temu je ugajalo doma bolje ko v Ameriki. To je pokazal takoj prve dni po prihodu. Ali je bil ob nedeljah sploh kaj doma? Nič! V Kladju je tičal po celo popoldne kakor včasih, samo da sedaj ne zavoljo Franceta in Amerike, ampak zavoljo Ivane. Ta mu je bila prirastla k srcu. Zatrjeval je baje venomer, da v Ameriki ni najti Ivane, pa da jo je zato prišel na Kranjsko iskat; na Kranjskem pa da imajo Boštičevo Ivano samo jedno, in da hoče on ravno to in nobene druge. Ivana se je sicer ob takih prilikah naredila hudo in mu rekla: Klepetec —, a resno mu baje le ni zamerila, sicer bi ga ne bila vzela pozneje.

Anton je ozdravel, in Lazarčkova Tona se je preselila iz Kladja k Markuševim.

Markuška vedno trdi, da se mlada dva razumeta, kakor da bi bila ustvarjena drug za drugega.

Cila si ne more kaj, da ne bi se veselila z Markuško.

In ona?

Čudno je človeško srce! Včasih je mislila, da z Antonom niti govoriti ne sme, ker bi sicer utegnila iti preko meje in mu biti več ko prijazna —, sedaj pa se ji zdi neumljivo, kako da je mogla biti svoj čas prepričana v dnu duše, da bi Antonu ne mogla biti samo prijazna, ne več ko prijazna. O, časi so se izpremenili!

Z Reško Tilko sta si prijateljici kakor včasih, samo še bolj. Za letošnji majnik je olupšala Tilka svoj oltarček prav lepo. Tudi ona je priredila svojega in nalašč prav tako, kakor Tilka. Pajčolanasto zaveso zelenkaste

barve je kupila pri Marijanici in jo nabrala lepo v kolobarju okroginokrog Marijine sohice. Bel venec, spleten iz šmarnic, je obesila na tanko nit, da je visel Mariji tik nad glavo. V ozadje je postavila modro barvan

papir, ki je bil kakor nebo na gosto posejan s srebrnimi zvezdicami. Krog podnožja pa je ovila svilen trak z zlatim napisom: „Marija, majnikova kraljica, prosi za nas!“ Tilki bi ne mogla ustreči bolj, kakor ji je.

Vigilije vstajenja.

I.

I ti si tisti dan
iz duše vdane
poljubov vlila pet
v Njegove rane:

Na ustnih molil
skrivnosten je smehljaj,
raz nedrije ti
spolznel je cvet skrivaj.

Nekdo ti ga je prej
poklonil v strahu . . .
in zdaj so ga ljudje
zatrli v prahu . . .

A v svetih ranah
poljubov tvojih cvet
so druge ustne
ogrele spet in spet . . .

Dekletce, rad bi znal,
kaj ti je dražje:
li cvetko, li poljub
pozabiš laže? — — —

II.

Zvonika je
akord glasan
oznanjeval:
vstajenja dan.

Na grobu tam
izmed kropiv . . .
metuljček bel
kot biser živ

vzletel je v zrak,
tja v prosti zrak;
pred njim se je
razgrinjal mrak. —

Z zvonika je
akord glasan
oznanjeval:
vstajenja dan . . .

III.

Kraj razcvetele jablane
stoji mi križ napol strohnel;
nad razcvetelo jablano
zavel je dih kot božji sel.

In s cvetjem krono trnjevo
prepletel v venec je cvetoč;
in rahlo vel in mehko pel:
Velika noč! Velika noč!

Ah! Evino je jabolko
izvilo trnjevenec Zanj . . .
nocoj se jablanov je cvet
v zahvalen venec strnil Nanj. —

IV.

Moj presladki mir!
V sen sem te zakopal
komaj vzdramen
in nad grobom prosil:
Amen! Amen! . . .

Z mislimi sem vsemi
te zastražil,
da bi dušo mojo
vedno blažil.

Žalibog! priktil je
čas zelenja;
pa ti je prinesel
dan vstajenja.
Čudna moč k drugim

v svate žene;
ljubi jih zvesteje,
kot si mene.
Moj presladki mir,
ti prekratki mir!

V.

In zvonovi in sijaji
in cvetovi in smehljaji
v harmoniji dražestni
vsi so vstali z božjim Sinom:
tam pod dvojnim baldahinom
„Alelujo“ spremljajo. —

Ali ona — ona sama
v praznem grobu, v ladji hrama
poje Mu vigilije.
Lilije, ciprese, palme
pijejo nje hvalne psalme,
kvišku jih dehte kot vonj . . .

Včasih . . . včasih z roko gibko
Tvoje jasli — Tvojo zibko
zibala je v rajski san. —
Nekdaj v zadnjih Tvojih dihih
sklanjala je v spevih tihih
glavo svojo s Tabo vred. —

Nekdaj v zadnjih solnčnih sevih
lica so se v tožnih spevih
ji zmračila s solncem vred. —
Pa ob grobu naj odprtem,
ob kraljestvu črnem strtem,
naj ne raja — Poezija?!

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

Bakunin ni mogel ostati s temi načeli v zvezi z Marxom. Kakor smo že opisali, sta se popolnoma sprla in šla vsak svojo pot. Tudi ameriški Marxisti niso mogli drugače. Pri svojem shodu v Baltimoru so sklenili l. 1883. (kar smo že omenjali) svoj program, ki še do danes z malimi premembami velja socijalski delavski stranki (Socialistic Labor Party). Sestavljen je po programu nemške socijalne demokracije, sklenjenem v Goti l. 1875.¹ V dokaz navajamo prvi stavek iz obeh programov.

„Delo je vir vsemu bogastvu in vsi omiki, in ker je koristno delo mogoče le v družbi in po družbi, zato spada dobiček iz dela neprikrajšan, po jednaki pravici vsem udom v družbi“; tako se pričinja gotski program.

„Ker ustvarja delo vse bogastvo in vso omiko, zato sledi po pravici, da naj tisti, ki delajo in ustvarjajo vse bogastvo, dobivajo popoln dohodek svojega truda“², tako slove uvod „Manifesto of the Congress of the Socialistic Labor Party“.

Nekaj izprememb so sprejeli ameriški socijalisti pri svojem shodu v Cincinnati dné 5.—8. vinotoka l. 1885. V smislu Marxovih načel zahtevajo, naj „vse zemljišče, proizvajalna sredstva in proizvodi iz dela postanejo skupna last vsega ljudstva“. V svojem programu zahtevajo zakonito varstvo za delavce, javnopravni značaj delavskih zvez (legal incorporation of trades-unions) in razne politiške stvari. S politiško in s socijalno organizacijo hočejo doseči svoj namen. Namestu stavka „religija se proglašča za zasebno stvar“, ki ga srečujemo v vseh ev-

¹ Glej „Dom in svet“ 1899, str. 506.

² Labor being the creator of all wealth and civilization, it rightfully fellows that those who labor and create all wealth should enjoy the full result of their toil. Ely o. c. str. 269.

ropskih socijalno-demokraških programih, čujemo tu: „Vse javne zadeve naj se ločijo od religije“ (Separation of all public affairs from religion). Lahko je umevno, da so socijalski voditelji povečini Nemci. Stranka je imela izprva le nemška glasila: „Der Sozialist, New-Yorker Volkszeitung“ in „Tageblatt.“ Šele od l. 1883. je izhajal prvi list v angleščini: „Voice of the People“ (Ljudski glas), kateremu je prirastlo tekom časa nekaj novih. Angleži niso do mala nič poznali Marxovih spisov. Lawrence Gronlund, rojen l. 1864. na Danskem, od l. 1867. v Ameriki, advokat v Filadelfiji (umrl dné 15. vinotoka l. 1899.) je prvi seznanil Angleže s poglavitnim Marxovim delom „Das Kapital“ v svoji l. 1884. izdani knjigi „Cooperative Commonwealth“. Izpustil je pa vse Marxove zabavljice. Dolgo časa je živahno deloval za socijalno demokraške ideje, a stud nad materijalskim naziranjem ga je naposled privedel do socijalno-reformatorskih načel na nravni podlagi. V svojem zadnjem delu „New Economy“ že neče več slišati o slojnem boju. V njem se je izvršil ravno tisti razvoj, ki ga opažamo gledé na nemško socijalno demokracijo pri Bernsteinu in njegovih privržencih v zadnjem času.¹

Gronlund je tako-le opisal delovanje socijalske stranke: V malih mestih Zveznih držav so male skupine nemških socijalistov, ki so delovali goreče od l. 1877. in sicer tako vztrajno in požrtvovalno, da jih ne moremo dovolj občudovati. Vedno so bili pripravljeni žrtvovati svoje s tolikim trudom

¹ V „Neue Zeit“ 1899/900 str. 491 piše o njem M. Beer v članku: Die Vereinigten Staaten im Jahre 1899: Ferne sei es von mir dem hochbegabten, unermüdlichen Manne, der auf dem rauhen, steilen Bergpfad zum Ideal ausglitt, einen Stein ins Grab nachzuwerfen. Nam se ne zdi, da bi bila njegova zadnja pot slabša od prve; radi pa beležimo njegovo pohvalo iz ust socijalnega demokrata.

pridobljene dolarje, da so ustanavljali sedaj tu, sedaj tam socijalske časopise v angleškem jeziku, dasi jih niso znali brati, ali da so v ravno tistem jeziku prirejali konference, ki jih tudi niso razumeli. Zlasti pa služijo stvari s tem, da precej, ko razumejo nekaj angleščine, pristopijo k redu „delavskih vitezov“, v katerem delujejo kakor socijalski kvas.¹

Socijalska delavska stranka, za katero se je trudil Gronlund, se je kmalu, ko je dobila več angleških delavcev, preosnovala in si nadela ime delavska zveza (Federation of Labor). Program ima Marxov; zastopana je bila pri internacionalnih socijalno-demokratskih shodih. Večina „Delavskih vitezov“ je v njeni zvezi. V političnem delovanju ima precejšno moč. Mnogo je že dosegla s svojimi zahtevami pri posamnih državah. Od l. 1891.—1893. je nekaj opešala njena agitacija. Jannet pravi o ti dobi, da je bilo tedaj blagostanje v Severni Ameriki sila dobro. Vsak količkaj krepki delavec je zaslužil vsaj 1½ dolarja na dan. „V velikih mestih se res nahaja strašno uboštvo, a sedaj mu je skoraj vedno vzrok hudo delstvo.“²

Po l. 1893. se je zopet okrepila socijalska agitacija v Severni Ameriki. L. 1898. se je pa jela cela stranka po medsebojnih prepirih slabiti in cepiti. Glavni struji se ločita v De-Leonovo socijalsko delavsko stranko, ki ima za svoje glasilo „People“ in zastopa zlasti strokovne organizacije, pripadajo ji angleški delavci, in v nemško, ki jo vodi „Volkszeitung“. Nemška struja je v manjšini; priklopila se bo brez dvojbe doselej neznatni „socijalno-demokratski stranki“.

To, kar opažamo pri evropski socijalni demokraciji, vidimo tudi v Ameriki. Socijalizem bide hud boj z anarhizmom; vrh tega se mu pa krušijo lastna načela in v bojih za načelna vprašanja se slabi socijalska organizacija.

č) Ameriški socijalizem in vera.

L. Gronlund, ki smo ga že omenjali, piše o verskem mišljenju svojih socijalskih rojakov tako-le: „Sovraštvo, ki ga čuti v sebi vsak francoski socijalist, če le zadene ob besedo religija ali duhovnik, je čustvo, ki nikakor ne ugaja Anglosasu in ki ga niti ne umeva. Ameriški delavec hodi sicer ravno tako malo v cerkev kakor njegov tovariš na Francoskem; ravno tako malo, kakor ta, veruje v krščanske dogme: a trdno vero ima na božjo previdnost, in v tej veri dobiva celo jedini trdni temelj upanju na bodočnost človeške družbe. Ker se zaveda, da je socijalizem logiška posledica vsega prejšnjega razvoja, sodi, da je tako hotela tista moč, ki ima ta razvoj v svoji oblasti; to čustvo mu daje tako zaupanje in tako silo, ki je jednaka Cromwellovi in starih abolicionistov (ameriških bojevnikov proti suženjstvu). Ve, da se bojuje ob božji desnici in da zato ne more biti premagan.“

R. T. Ely, ki navaja te besede¹, pristavlja, da se vsled tega, ker ni tolikega protiverskega sovraštva med ameriški socijalisti, ne sme sklepati, da ne izginja krščanska vera med njimi. Vsekakor je pa razmerje tamošnjega socijalskega gibanja do religije neprimerno boljše nego pri nas. Gronlundove besede spričujejo programi in delovanje raznih socijalskih struj.

V programu „Narodne delavske zveze“ (National Labor Union) beremo takoj v začetku: „Tele resnice so za nas same po sebi razvidne: Vsi ljudje so ustvarjeni jednaki; njihov stvarnik jim je podelil neke neodstranljive pravice; med njimi je življenje, svoboda in teženje po blagostanju.“²

Shod organizovanih delavcev s tedensko plačo (Wage-Workers) dne 4. mal. srpana l. 1886. je sklenil potezati se za svobodo in neodvisnost delavskih organizacij. K sklepu pravijo v svoji izjavi: „Da se dovrši ta izjava, jamčimo v trdni zvezi pod varstvom

¹ Le Socialisme aux États Unis v Revue d'Économie politique, Paris, mars 1887.

² Die Vereinigten Staaten Nordamerikas in der Gegenwart. Freiburg 1893; str. 649.

¹ Recent American Socialisme str. 22.

² Platform of Principles of the national Labor Union (dne 25. kimavca 1868) pr. Ely The Labor Movement str. 333.

božje previdnosti skupno drug za drugega s svojim življenjem, delom in svojo sveto častjo.“¹

Vsi programi seveda niso taki. Socijalistiška delavska stranka zahteva n. pr. v svojem tudi tole: „Vsi javni posli naj se ločijo od religije; cerkveno imetje naj se obdači. Zakonska zveza naj se jednotno s postavami uredi. Dovoli naj se ločitev, če sta oba zakonska zadovoljna in če se preskrbé otroci.“²

Anarhisti se v svojem „pismu na pohajče“ (Letter to Tramps) celo bogokletno rogajo v svojih izjavah, češ da je hinavska laž, če se sklicuje kdo na božjo besedo: Reveže bodete imeli vedno med seboj.³

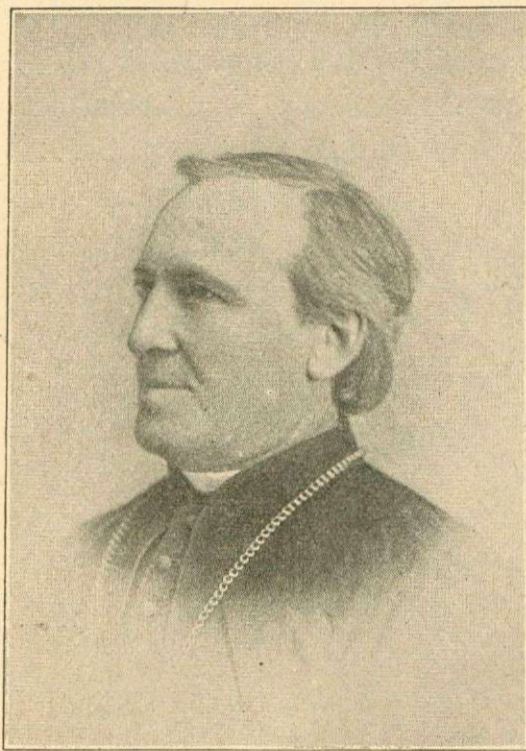
V razglasu mednarodne delavske zveze (I. W. P. A.) beremo: „Cerkev izkuša napraviti iz ljudstva popolne idijote in doseči, da bi se odrekli raju na zemlji vsled obljube namišljenih nebes.“⁴

Vkljub takim izjavam je pa vendar res, da tiste brezozirne, podle surovosti proti religiji, ki je našim socijalistom tako domača, ne pozna ameriški socijalizem. Prvi teoretiški zastopnik najradikalnejše socijalne struje, anarhiški voditelj Benjamin R. Tucker, piše o tej stvari tako-le: „Kolikor se tiče v verskih zadevah anarhiškega mišljenja, je ateiško. Božja avtoriteta in religijska zveza z pravno je anarhistom glavni povod, da privilegirani sloji izvršujejo človeško avtoriteto. ‚Če biva Bog, je človekov sovražnik‘, pravi Proudhon. In v nasprotju s slovečim Voltaireovim izrekom, ‚če bi Boga ne bilo, bi ga morali iznajti‘, je dejal veliki ruski nihilist Bakunin: ‚Če bi bival Bog, bi ga morali odpraviti.‘ Dasi pa anarhisti zametajo bogoslovsko hierarhijo, ker jo smatrajo, da je v nasprotju z anarhizmom, zagovarjajo vendar svobodo, da se ji sme verjeti. Ustavljajo se dosledno vsaki omejitvi religijske svobode.

Med svojimi načeli poudarjajo, da ima vsak posameznik pravico biti svoj lasten du-

hovnik ali izbirati si svojega svečenika; prav tako branijo tudi pravico, da sme biti vsak svoj zdravnik ali da si sme svojega zdravnika voliti. Ne v bogoslovju in ne v zdravoslovju monopola! Duhovni in zdravniški svet morata stati in padati po lastni vrednosti.“¹

Zakaj je bolje v Ameriki nego pri nas v tem oziru? Zakaj tudi popolni ateisti zmerneje in dostojneje zastopajo svoje stališče? Jeden glavnih vzrokov je pač v tem, da so

Msgr. Ireland, nadškof Šentpavelski. (Minn.)

na evropski celini socijalističnemu gibanju začetniki in voditelji židje, ki so iz mlada polni sovraštva proti krščanstvu. Drugi vzrok je ta, da so ohranile evropske države ožji stik s krščanstvom, ki ga seveda najraje zlorablajo v to, da sužijo cerkev in ji dajejo razmerno manj svobode, nego je ima v Zveznih državah. Tretji vzrok je pa angleški značaj severno - ameriškega življenja. Delavsko gibanje in združevanje je bilo na Angleškem že v cvetu, predno so prišli materijalistični socijalni demokratje s svojimi programi na dan. Angleške delavske zveze puščajo religijske posle popolnoma v miru in se neposredno tudi v politiko ne vtikajo;

¹ Staatssocialismus und Anarchismus. Berlin 1895. str. 11. To knjižico priporočamo vsakomur, kdor se želi poučiti o teoriji individualističnega anarhizma.

¹ Ely o. c. str. 373.

² Ibid. o. c. str. 370.

³ Ibid. o. c. str. 365.

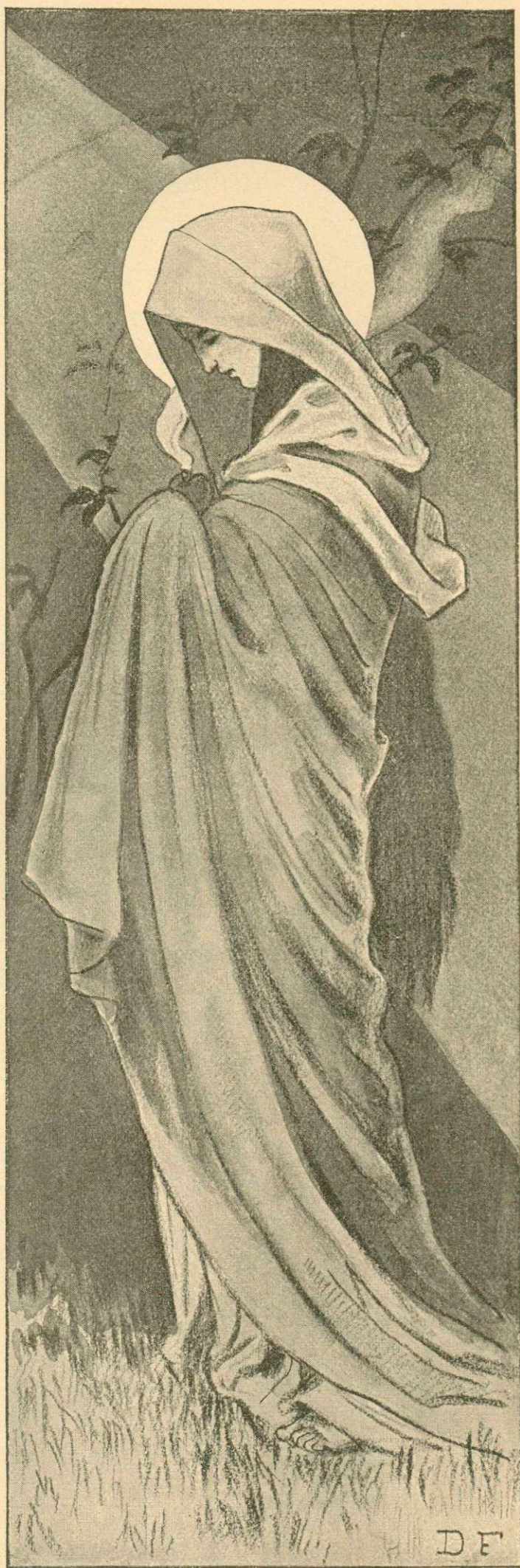
⁴ Ibid. o. c. str. 362.

pečajo se samo z gospodarskim zboljšanjem svojih udov. Zato je n. pr. kardinal Manning mogel zahtevati od vseh udov katoliških delavskih društev, da so hkrati vpisani v strokovne delavske zveze (Trade Unions). Ta pametni duh, ki ga imajo na evropski celine v nekoliko samo švicarski socijalni demokratje, kateri tudi v zvezi s katoliškimi delavci vzajemno v svojih zvezah zastopajo delavske koristi, je nekako združen z angleškim značajem, in zato je umevno, da ni tiste besnosti v boju proti religiji v Ameriki, kot je pri nas.

Ameriški škofje in duhovniki so vedno uvaževali to stvar. Ob mnogih prilikah so se javno potegnili za delavce in poudarjali, da imajo ti neoporečno pravico združevati se v društvih v obrambo svojih koristij. Ko so meseca vel. travna l. 1887. hoteli čikaški stavbeniki prisiliti svoje delavce, da izstopijo iz delavskih zvez, so se zanje posebno krepko potegnili katoliški listi v soglasju s škofi in z drugimi duhovniki.

Kardinal Gibbons je vedno neustrašeno zagovarjal „viteze dela“ in je izposloval v Rimu, da je Congregatio s. Officii dné 16. vel. srpana l. 1888. izjavila, da se smejo s katoliškega stališča zagovarjati. Tudi nadškof Ireland je večkrat uspešno v javnosti branil delavske pravice. Jeden glavnih ameriških socijalskih pisateljev in voditeljev, Henry George, bi ne bil mnogo dosegel, ko bi ga ne bil podpiral katoliški župnik v New-Yorku, dr. Mac Glynn. Ko je pa George začel razširjati katoliški veri nasprotne nauke, ga je imenovani župnik pustil in s tem mu vzel veliko njegovega dotedanjega vpliva.

Angleški škofje in duhovniki pa tudi sicer dejanjsko posegajo v delavsko gibanje. Med delavci se snujejo po njihovem vplivu podporne blagajne, hranilnice, konsumna društva, ki so sedaj že jako mnogobrojna in izvrstno uspevajo. Do mala povsod, kjer je kaka katoliška delavska naselbina, so tudi taka društva, navadno ločena po narodnosti in skoraj brez izjeme z imenom kakega svetnika. Podpornih društev sv. Jožefa, sv. Cirila in Metoda itd. štejemo tudi med Slovenci obilo.

Sveta ljubezen. (Risal Fr. Dobnikar.)

Po pravici lahko rečemo, da v Ameriki katoliška cerkev vneto in uspešno izpolnjuje svojo socijalno nalogo. Ž njo se kosajo tudi protestantje, pa z manjšim uspehom, ker imajo mnogo nejasnejše pojme in se navadno ne povspnó nad zmedene sentimentalne deklamacije.

K sklepu svojega spisa o ameriškem socijalskem gibanju navajamo lepe besede, ki jih piše večkrat imenovani Ely, vseučiliški profesor v Baltimoru, delavcem v uvodu svojega lepega dela „O delavskem gibanju v Ameriki“ (The Labor Movement in America¹). Delavcem pravi tako-le:

„Kristus in krščansko ljudstvo je z vami za pravico. Nikoli ne opustite tega zaupanja! To je gotovo poročstvo za srečen izid vsaki stvari, za popravo vsake krivice. Kristus je pred vsem povzdignil delo in povišal delavca. On sam je delal in si poiskal svojih tovarišev in prvih članov svoje cerkve med delavci, preprostimi in neizobraženimi možmi, in gotovo ne boljšimi, kot so današnji delavci. V tem smislu je dejal Karol Kingsley: ‚Sveto pismo je svarilo bogatinu, in krepilo ubožcu.‘

Krivic, ki jih trpite, ne morete s polovico tiste sile izražati, kot jih obsoja sveto pismo. Vse socijalne naredbe pri židih so bile uravnane z ozirom na varstvo slabših delavskih sil; kje morete najti strožjo obsodbo monopolov, nego je ta-le: ‚Gorje vam, ki hišo s hišo stikate in njivo z njivo sklepate do zadnjega prostora? Mar vi sami prebivate v deželi?‘² In kje morete najti strašnejše pretenje bogatemu zatiravcu, nego v teh-le vrsticah iz lista sv. Jakopa: ‚Glejte sedaj, bogatinci! jokajte in tulite zaradi svojih nadlog, ki bodo nad vas prišle. Vaše bogastvo je strohljivo; vaša oblačila so snedena od moljev. Vaše zlato in srebro je zarjavelo in njuna rja bo v pričevanje zoper vas, in bo požrla vaše meso kakor ogenj. Nabrali ste si zaklad jeze za poslednje dni.

¹ Str. XI. - XIII.

² Iz. 5, 8.

Glejte! plačilo, ki ste je utrgali delavcem, ki so vaše polje poželi, vpije; in njih vpitje je prišlo do ušes Gospoda vojnih trum.‘¹

Sv. pismo pa ni samo dobra orožnica, iz katere morete jemati orožje za boj, marveč vam ob enem kaže pravo pot in vas krepi z močjo in upanjem, ki vam daje sposobnost, da nadaljujete svoje napore za pravico brez škodljivega sovraštva in bridkostij. Dobro prizadevanje ne jemlje poguma; ker ravno sv. Jakob nadaljuje svojo strašno zatiravčevo obsodbo s temi-le modrimi besedami: ‚Bodite forej potrpežljivi, utrdite svoja srca; ker prihod Gospodov se brzo bliža!‘²

Nobeden političkih ekonomov vam ne more dati boljšega sveta. Ko vas opominjajo k zvestemu delu, vas opominjajo, da postopajte popolnoma v smislu znanostnih nauk. In mir in zadovoljnost, ki se obetata dobrim kristijanom, imata visok ekonomski pomen. In samo v bratovski ljubezni tistih, ki imajo skupnega Očeta, bodete našli zvezo, ki more zagotoviti vašim vzajemnim naporom popolni uspeh.

‚Cerkev je nezvesta in se sedaj druží z mamonom.‘ Take besede govore večkrat delavci in le prerresnične so v posamnikih. A ponarejeni denar ne jemlje vrednosti pravemu. Med dvanajstimi apostoli je bil jeden Judež. — Izpišite ravno sedaj vse može izven delavskega stanú, ki slovó po obrambi delavskih zadev. Zapišite vsa njihova imena na list papirja in izberite izmed njih imena duhovnikov, in našli bodete, da jih je najmanj tri četrtine med njimi. Nobeden drugi višji in vplivni stan v Zveznih državah ni tako vnet za vašo blaginjo, in jaz vam ne morem dati boljšega sveta, kakor da vas opominjam: Išcite sveta in prijazne pomoči v vseh vaših naporih pri duhovnikih in dobivajte si v veri tistega mojstra, kateremu oni služijo, tisto moč, krepost, požrtvovalnost, ki vas bo naredila nezmagljive v vaših težnjah v službi človečnosti.“

(Dalje.)

¹ Jak. 5, 1—4.

² Jak. 5, 8.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1898.

1. *Letopis Slovenske Matice za l. 1899.* Uredil Evgen L a h. 8°. Str. 76. — Nekdanji Letopis je letos razdeljen v dve publikaciji: v pravi letopis, ki obsega samo poročilo o delovanju in gibanju Matice, in pa „Zbornik“, ki obsega nekdanjega poročila znanstveni del. Ta delitev se je zgodila po vzgledu „Mat. Hrvatske“ in je prav umestna. Tu vidimo „upravnništvo“ Slovenske Matice, poverjeništa, bemo poročilo o delovanju Slov. Matice v minulem letu, računsko poročilo, o knjižnici, imenik vseh društvenikov. Imovina Slov. Matice se je l. 1898. žal zmanjšala za 542 gld. 6 kr. Društvenikov je pa bilo koncem m. l. 3144, torej se je število v enem letu pomnožilo za 45 udov. Ustanovnikov je umrlo v minulem letu deset. (Nadškof Glavina v Škednju, ne v Barkovljah.) Slov. Matica zamenja knjige s 43 društvi.

Letopis v letošnji obliki bo ugajal vsakemu udu. Ob splošnem napredku naj še „Blasnikova tiskarna“ vzame na znanje, da smo Slovenci pred več nego polstoletjem zamenili bohoričico za gajico, in naj se pošteno piše „Blaznikova tiskarna“.

2. *Zbornik.* Na svetlo daje Slovenska Matica v Ljubljani. I. zvezek. Uredil L. P i n t a r. 8°. Str. 259. Cena 1 K 60 h. — Kakor vidimo iz tega zvezka, je „Zborniku“ namen objavljati večje in manjše znanstvene spise. Biti hoče nekaj takega, kar se je nekdanj namerjalo z znanstvenim časopisom. Vsebinska mu je ta-le:

1. „Druga vojska z Benečani“ Spisal Ivan Steklasa. (Str. 1–71.) Jedro tega spisa je vojska notranjih avstrijskih dežel z Benečani l. 1616 in 1617., pred katero pa so opisane največ borbe senjskih Uskokov z Benetkami od l. 1602. dalje. Ker se tičejo vse te borbe tudi slovenskih dežel, je spis za Slovence zanimiv. Tudi radi priznavamo, da je pisan poljudno in umevno. Beseda teče pisatelju, kakor da jo iz rokava stresa, brez težave in ovire. Vendar moramo tudi opomniti hib: a) Najprej je spis premalo pregleden. Pisatelj naj v bodoče napravi več poglavij, naj razvidno določi dobo dogodkom. b) Znanstveno zgodovinsko delo bodi bolj kritično, kaži, na katere vire se naslanja ne samo spis v obče, temveč tudi posamezna trditev. Drugače se nam vzbujajo dvomi in dvomi o vseh teh lepih zgodbah. c) Jezik — to je brezpogojno potrebno, ako naj se še kaj jednakega objavi v knjigi Slovenske Matice — mora biti pravilnejši in lepši. Ne sme se pisati: „Ko se je zadržaval prvokrat v Senju“ (als er sich zum erstenmal in S. aufhielt); „njegov

svet so rado sprejeli v Gradcu“; „je prišel v Senj še radi jedne druge zadeve“; „Šibeničane prikazati Turkom kot sokrivce tega čina“; „z otroci“; „Sforza grof od Porzije“; „predobiti zase“; „čim je prišel Nasavski“, — o, ta klasični „čim“, najslajša začimba pisavi nekaterih pisateljev! — 2. „Doneski k zgodovini književne zveze mej Čehi in Slovenci.“ Nabral † Ivan Kunšič. Po pisateljevi smrti uredil Vladimir L e v e c (Str. 72–214.) Glavna vsebina teh doneskov so pisma, ki so jih pisali drug drugemu: Francišek Metelko in Jožef Dobrovský, Francišek Metelko in Pavel Jožef Šafařík, Stanko Vraz in Pavel Jožef Šafařík, Matija Čop in Pavel Jožef Šafařík, Oroslav Caf in Václav Hanka, Jernej Francelj in Václav Hanka, Jernej Kopitar in Václav Hanka, Valentin Vodnik in Jožef Jungmann. S temi pismi se dobro pojasnjuje književna zveza med Slovenci in Čehi v prvi polovici tega stoletja. Ta pisma je pokojni Kunšič v Pragi prepisal iz zbirke „Muzeja kraljestva češkega“; nekaj jih je tu prvič natisnjenih, nekaj jih je bilo natisnjenih že drugodi. Da bo prijatelj naše slovstvene zgodovine rad prebiral to zbirko, ne dvomimo; za večino Matičarjev, posebno za one, ki ne čitajo nemških stvari, ne bo imela koristi. No, vsem ne more nihče ustreči. Izdaja teh pisem je vseskozi kritična, tudi umno urejena. Nepotrebnih pa se nam zdi prvih šest strani „Pripomenka“, zakaj Kunšiča življenjepis in posebej še osebnostne stvari med njim in Vl. Levcem ne spadajo v taki obširnosti v znanstveno publikacijo. Da hočejo pisatelji vse šolske malenkosti vleči na dan, to dela našo književnost malenkostno. — 3. „Biblijografija slovenska.“ Slovensko knjištvo od 1. januarja do 31. decembra l. 1898. Sestavil R. P e r u š e k. (Str. 215–259.) Ta pregled se drži dosedanjega načina. — Vsekako je „Zbornik“ pomenljiva knjiga. Dal Bog, da učeni Slovenci nanesó vanj najlepše plodove svojega dela.

Dr. Fr. L.

3 *Ant. Knezova knjižnica.* VI. zvezek. Uredil Fr. L e v e c. 8°. Str. 313. 1 K 20 h. — V prvem delu „Knezove knjižnice“ je zastopan tudi letos znani pisatelj Fr. Ks. Meško. Podaje nam devet krajših slik in povestij. Vse, kar piše Meško, se bere lahko in gladko. Tako gladkega stilista ni kmalu. Poleg lepega sloga si je pridobil Meško še drugih prednostij od nove struje. Značaje zna črtati plastično in to s par krepkimi potezami. Duševne pojave, tudi najneznatnejše, zna analizirati do pičice. Sploh se zna uglobiti v mišljenje in čustvovanje svojih junakov. Klasičen vzgled za to je morebiti ravno začetna scena druge črtice: „Spoznanje“. Glavno važnost polaga Meško na notranje duševne procese; zunanjega dejanja se dotika le toliko, da nas postavi

v situacijo in da dobi priliko poseči v dušo po nov pojav, po nova čustva. Zato pa lahko napiše veliko, a razmeroma malo pové. Sempatje skače prenažno iz dejanja na dejanje. Tudi logike nima vedno v čislih. Potem pa — neka čudna tragika se vleče po vseh njegovih spisih. Zakaj toliko tragike in vrh tega še toliko neutemljene? Splošna hiba Meškova je tudi ta, da se premalo ozira na glavni moment pri umetnosti, ki je ta, da nas umetnost povzdiguje, blaži, tolaži. Večina letošnjih povestij ni ustvarjenih po tem merilu. Nehote smo pobiti, ko preberemo n. pr. „Vojaka Ivana“, „V koroških gorah“, „Izgubljeno življenje“. Zdi se, da Meško dela prehitro. Posebne pisateljske darove ima; v duši mu vre in kipi, in iz dna duše mu prikipi na dan prosto in neprisiljeno. To je velika vrlina Meškova. Vendar naj bi dal izrazom svoje duše vselej tudi umerjeno obliko, naj bi stvarjal po vodilni ideji, celotno. Talentov, kakor je Meško, nam manjka; škoda bi bilo, če bi se ne izobrazil in izolikal na vse strani. Pisatelj je še mlad, čas ima še, lahko se izobrazí —, a ne prezira naj dobrega sveta.

V drugem delu knjige je vse hvale vredna živa in zanimiva slika, v kateri dr. Murko opisuje Vatroslava Oblaka življenje in delovanje. Pa tudi vsebina je jedrnata, in marsikdo bo šele, ko bo prebral spis do konca, izprevidel do dna, kaj vse smo izgubili Slovenci z Oblakom. Koliko bi bil še storil mladi učenjak, da ga ni pokosila smrt v najlepših letih! A žalovati ne pomaga. Hvaležni bodimo za to, kar imamo po Oblaku, — in tega ni malo kakor kaže 142 točk, v katerih so navedeni njegovi spisi po Letopisu Slov. Matice in po raznih časopisih.

R.

IX. Letopis slovenskih posojilnic za l. 1898. Sestavil Franjo Jošt, tajnik in nadzornik „Zveze slov. posojilnic“ v Celju. Celje 1899. Izdala in založila „Zveza slov. posojilnic“ v Celju. 4°. Str. 82. — Lep „dokument“ o narodnem našem gospodarstvu! Slovenec se giblje tudi na gospodarskem polju, hoče si pomagati, hoče se osvoboditi. V naše leposlovno glasilo ne sodijo podrobnosti, a umnemu opazovavcu so dragocene. „Prepričani smo“, veli predgovor, „da smo s svojim delom, katero nam provzroča od leta do leta mnogo gmotnih žrtev, na tem pri nas šele na pol obdelanem polju tudi nekaj koristili in želimo, da bi v tej, s časom še pa v večje meri zamogli širiti ugled naših denarnih zavodov tudi v bodoče.“ V „Letopis“ so sprejete le one posojilnice, katere so člani „Zveze“, kar je lahko umevno. Bog daj, da bi se zlasti naša lepa slovenska Štajerska okrepila narodno in gmotno in tako izvojevala častno in uspešno kruti boj za svoj obstanek! Letopisu pa bodi častno mesto med našimi narodnimi deli!

L.

Žarki in snežinke. Etbin Kristan. 8°. — To je zbirka poezij, katere so doslej izšli trije

snopiči. Resnične, prave poezije v tej zbirki nismo mnogo našli. Jedna jedina pesmica v 1. snopiču „Po noči“ je nekaj pesniška, vse druge so večinoma same prazne besede brez duha in čuta. Celo abotno pa je, da se pesnik vnema za panteizem, ga določno izpoveda in hoče zanj delati propagando. Pesnika opozarjamo le na jeden nezmisljen panteističen blodnje. Panteizem trdi, da se je ves svet razvil po neki evoluciji, da so torej iz mrtvih atomov nastala živa bitja, ali recimo konkretno, da je iz same materije nastal človek. Ker je pa to po dosežanju izkustvu nemogoče, mora panteizem trditi, da je človek od vekomaj na svetu. A temu zopet nasprotuje veda in pa pamet, po kateri je nemogoče, da bi bil človek od vekomaj na svetu, ker je bila zemlja izkrajna ognjena krogla, kakor je solnce še dandanes. Obžalujemo, da je gosp. Kristan pobral to staro, že tolikokrat oglodano in tolikokrat zavrženo kost in jo zopet gloda in celo v poeziji.

F. Šanda.

Srbska književnost.

Tu podajemo nekaj malega iz srbskega slovstva.

Postanak i razvitak srbske cerkveno-narodne avtonomije. Istorično razsvtlio Protojerej Dimitrije Ruvarac. U Srem. Karlovcima. Srbska Manastirska štamparija. 1899. Str. 286. Cena 1 K 60 h. — Ta knjiga ima podatke, kažoče, kako se je razvijala srbska cerkveno-narodna avtonomija, in podaje potrebna pojasnila.

Plitvička jezera i njihova okolina. Napisao K. D. M. Sa 66 slika i 2 karti. Nagradila „Matica Srbska“ iz zadušbine Jovana Nake V. S. Miklušskog. U Zagrebu. Štampano u srbskoj štampariji 1899. Cena 3 K — Z veliko radostjo so Srbi pozdravili to delo. Plitvička jezera imajo izredno prirodno krasoto. V predgovoru pravi pisatelj: „Da bi ispalo delo što zanimljivije i podučljivije, isprepleten je opis narodnim pričanjima, uvrstio sam nekoliko narodnih pjesama, a dodao i slika mnogo više nego što sam u prvi mah i pomišljao. Nijesam žalio ni na čemu, samo da bi mi se kako izpunila na početku spomenuta želja, koja je ujedno i želja sviju Srba oko Plitvičkih jezera. Pa onda će, ako Bog da, samo od sebe doći, da će se s vremenom bjelasati tamo i letnjikovci imućnijih Srba.“

Bogdan Krajišnik: *Krajiškinje.* Pjesme, knjiga druga. Zagreb. Štampa srbske štamparije. 1899. — Pisatelj ni dobro vsega pogodil; posebno gledé rime ne moremo biti zadovoljni.

Matica srbska je izdala za leto 1899. te-le knjige: „*Letopis.*“ V tej knjigi se nadaljuje 1. dr. Teodora Mandića „Uspomene iz našeg crkveno-narodnog života II. Od 1861.—1867. 2. Ifigenija u Tavridu, drama u 5 dejanjih, nap. Goethe, prev. Zmajova (prvi čin), 3. O Vićentiju Jovanoviću. Dodatki za

zgodovinu metropolitstva leta 1731.—1737. Po arhivih izvirno izdelal Milutin Jakšić (nadaljevanje). 4. Kjiževni i naučni rad Pavla Jos. Šafařika. Literarno-istorični pregled. Od Sime N. Tomića (nadaljevanje). 5. U „Književnosti“ je trojno poročilo: a) dr. Djorća Dere o I., II. i III. knjigi: Načela Narodne Ekonomije od dr. Mih. V. Vijića. b) Djorća Magaraševića o I. i II. knjigi Skupljenih gramatičkih i polemičkih spisa V. St. Karadžića i Aleksandra Velića o Gramatici i stilistici hrvatskoga ili srpskoga jezika od dr. F. Maretića. — „Život i rad dr. Jovana Hacića Svetića. U spomen proslave stogodišnice od rođenja njegova. U Novom Sadu. Štamparija srbske knjižare braće M. Popovića. 1899. Cena 1 K 40 h. Str. 134. Knjigi je tudi dodana slika Jovana Hacića Svetića; po originalu Novaka Radonića jo je kopiral Paul Simić in se hrani v matični galeriji slik. Knjiga nam podaje temeljit opis tega zaslužnega pisatelja v Srbiji v prvi polovici preteklega stoletja. Razven predgovora urednikovega so v knjigi: 1. Osnivac Matice Srbske. Od Milana Savića. 2. Srbski zakonopisac. Od profesora Slobodana Jovanovića. 3. Patron srbske velike gimnazije novosadske. Od Milana Savića. 4. Poslanik na srbskim narodno-crkvenim saborima. Od Milana Savića. 5. Srbski književnik. Od Djorća Magaraševića, in 6. Jovan Hacić. Od Milana Savića.

Milorad J. Mitrović: *Knjiga o ljubavi*. Balade i romance. Beograd. Parna radikalna štamparija 1899. — Te pesmi (razven dveh) so ponatisk iz raznih listov od l. 1894.—1899. Glavni predmet jim je ljubezen in junaštvo.

Boeri. Slike iz života i običaja Boera. Srbski od Lj. S. Beograd. Štamparija Pavlovića i Stojanovića. 1899. Str. 41. Cena 60 h. — Vojna med Angleži in Buri je dala povod temu delcu. Š.

Poljska književnost.

Najznamenitejše delo ne le za Poljake, marveč za vse one, ki se hočejo seznaniti z jezikom poljskim, je *Słownik języka polskiego*, ułożony pod redakcją I. Karłowicza, A. Kryńskiego i W. Niedźwiedzkiego, ki je začel izhajati v snopičih (à 160 stranij velik. 8°) lansko leto v Varšavi. Ker je skoro vsa zaloga slovarjev Lindejevega in Vilenjskega že razprodana, in tudi oba deloma ne ustrezata več novejšim potrebam, lotila se je družba poljskih pisateljev, h katerim pripadajo poleg poprejšnjih še A. Kalina, L. Korotyński in I. Baudouin de Courtenay, že pred devetimi leti neobhodno potrebnih priprav k izdanju novega poljskega slovarja, kate-rega je doslej izšlo že nekaj snopičev. Ves slovar izide v štirih debelih zvezkih; velja po naročilni poti sedaj še 10 rubljev; od 6. snopiča dalje se mu cena poviša na 16 rubljev. Ker bo slovar obsegal

vse bogastvo jezika poljskega, radi tega opozarjamo tudi Slovence na to znamenito delo. (Naslov je: Warszawa, Szpitalna ul. 10. Administracya „Gazety Handlowej“.)

Komur bi bil prej navedeni slovník iz kakih si bodi razlogov preobširen, njega pa napotujemo na priliko, da izhaja v snopičih po 60 h v založbi Morica Perlesa na Dunaju ravnokar novi *Polsko-niemiecki i niemiecko-polski słownik*, kateri, kar se popolnosti tiče, tudi neče mnogo zastajati za navedenim slovarjem, dasi je cena obeh delov (30 snopičev po 60 h) le 18 K. Tudi ta slovar se tiska v obliki velike osmerke in je izmed vseh doslej izdanih poljsko-nemških slovarjev najpopolnejši.

V knjigarnah se dobivajo še naslednji kaj dobri slovarji poljskega jezika: Fr. A. Potockega „Słownik polsko-rosyjski i rosyjsko-polski“, dva dela 1412 strani v 8°; cena 25 K 20 h.; Łukaszewski i dr. Mosbach: „Polsko-niemiecki słownik kieszonkowy do szkólnego i podręcznego użycia“, dva dela, 1050 str., cena 5 K 40 h.; Parylak P.: „Polsko-niemiecki i niemiecko-polski słownik kieszonkowy“, cena 5 K; dalje „Słownik polsko-francuski i francusko-polski“, ułożyli Kazimirski i Ropelowski, cena 16 K; Dahlmann P. „Nowy słownik podręczny polsko-francuski i francusko-polski“, dva zvezka, cena 7 K 20 h in še cela kopica slovarjev M. I. A. E. Szmida, ki so izšli v žepni obliki v zalogi knjigarne Otona Holtzeja naslednikov v Lipskem. Cena 5 K 40 h.

Naši „Matici Slovenski“ podobni zavod „Macierz Polska“, ki je izdala doslej že 71 knjižic različne vsebine, se je v početku l. 1899. toliko prelevila, da izdaje vsako leto za ceno 2 K po četvero knjig (à 10—15 tisk. pol). Jeden zvezek obsega gradivo o gospodarstvu in živinoreji; drugi zgodovino domačega kraja, življenjepise svetnikov in drugih odličnih mož; tretji spise o prirodi in četrti: povesti. Za l. 1899. omenjamo: *O fanie Kochanowskim* od dr. Konst. Wojciechowskega (cena 40 h) in *Gawędy i poweści* Brunona Bielavskega in Walerija Łozińskiego, z osmimi slikami (cena 50 h). „Macierz Polska“ izdaja tudi tednik „Niedziela“, časopis za ljudstvo, pod uredništvom Tadeja Czapelskega, ki stane na leto le 4 K. Naslov je: Biuro „Maciery Polskiej“ Lwów, ulica Batorego l. 36 I. piętro.

V Varšavi v založbi uredništva „Głosu“ je izšlo zanimivo zemljepisno delo *Finlandja*. Według zbiorowego dzieła autorów fińskich i rosyjskich opracował Bolesław Kosłowski. — V tej založbi je izšel tudi prevod češkega pesniškega izdelka I. S. Macharja z naslovom *Magdalena*, ki ga je izdelal Adam M-ski.

V Krakovu v založbi Zygmunta Czaczkega je izšla brošura *Mickiewicz i Puszkina*, oraz społeczeństwa polskie i rosyjskie, przez * * *. Ravno tam, v založbi akademije umetnosti, je izšel že tretji snopič znamenitega dela *Ubiory* (noše) *w Polsce*

i sąsiadów w wieku XIV., nakreślił Walery Eljasz-Radzikowski. S črteži na devetih tablicah. Cena žal ni označena.

V Levovu v založbi Towarzystwa ludoznawczego je izšlo delo dra. Stanisł. Eljasza Radzikowskega: *Z folklorystyki Słowackiej*. V Krakovu v založbi Gebethnera i Społki se dobi pesnika Kazimira Przerwe Tetmajerja novejši umotvor v prozi z naslovom *Melancholia*. Poljska in češka kritika ne moreta prehvaliti tega dela, opremljenega s pisateljevo sliko.

V zbirki „Biblioteke dzieł wyborowych“¹ so izšla v novejšem času naslednja dela: „Obrazy z życia na Wschodzie“ A. Neumanowa, str. 160; „Nad rzekami Babilonu“, povest T. T. Jeża (dva zvezka); „Półpanek“, ukrajinska povest Stanisł. Grudzińskiego, str. 168; „Historyczna powieść polska“. Studium krytyczno literackie Teodora Jeske Choińskiego, str. 152; „Nowelle“ Macieja Wierzińskiego, str. 174; „Listy z Włoh o sztuce kościelnej“ Ks. A. Brykczyńskiego, s predgovorom Julijana Ochoroviča (s slikami), str. 144; „Wróg Napoleona“ Oskara Mysinga, v prevodu Topora, str. 144; „Serce kamienne“, povest Morica Jokaja, trije zvezki, str. 176 + 168 + 100; „Całą siłą!...“ povest Silverija Kondratoviča, strani 192; „Wśród pokus sredi izkušnjav“, povest Severa, strani 176; „Transwaal i Boerowie“ A. Seidla, prevod Wl. Trampčinskega; „Ci i tami“, powieść z czasów kampanii węgierskiej, od T. T. Jeża, str. 158. Poslednji zvezek nosi že številko 106, kar je za kratki čas obstanka dovolj veliko število.

¹ Glej „Dom in svet“ l. 1898, str. 159.

V zbirki dodatka: „Gazety Polskiej“¹ so izšla med drugimi naslednja dela: „Szarańca“ (kobilice), powieść współczesna A. Gruczeckiego, dva zvezka; „Głowy do pozłoty“, wybor pism Jana Lama, štirje zvezki; „Bajeczki dla starych dzieci“ Mareka Twaina, prevod Aline Śviderske, str. 150; „Muskietorowie Króla Jegomości“, zgodovinski roman iz 18. stoletja Mihaela Synoradzkega, trije zvezki 158 + 155 + 156 str. „Biała gołąbka.“ Drama v petih dejanjih Jožefa Novińskiego, dva zvezka; „Dwa glosy“, powieść współczesna Stanisława Pileckiego, str. 183; „W mieszczańskim gnieździe“, povest Wande Grot-Bęczkowske, dva zvezka, str. 159 + 158; „Wędrowki Childe Harolda“, pesem lorda Byrona, prevod iz angleškega, dva zvezka, str. 150 + 152; „Na dnie otchłani“, powieść współczesna A. K. Śmarcznińskiego, str. 155; „Bezkrólewie“, zgodovinska povest Marije Lopuśanske, štirje zvezki, str. 150 + 154 + 176 + 117; „Wojna światów“ H. G. Wellsa, prevod iz angleškega Marije Wentzl, dva zvezka, str. 148 + 128; „Wybor nowel Wiktora Gomulickiego“, dva zvezka, str. 157 + 146; „Z życia“, povest Edvarda Mališevskega, str. 156 in druga.

V založbi „Kuryera Codziennega“ v Varšavi so izšla ravnokar *Pisma Juliusza Słowackiego* s predgovorom Petra Chmielowskega, ki so se razposlala naročnikom kot brezplačni dodatek. V Varšavi torej ne manjka požrtvovalnih založnikov, ki ne le marljivo izdajajo knjige, marveč jih znajo tudi razširjati.

(i + a)

¹ Glej „Dom in svet“ 1899, str. 671.

Glasba.

III. redni koncert „Glasbene Matice“ v Ljubljani je bil dné 7. t. m. v Narodnem domu. Vzpored je bil jako bogat, ves koncert je bil osnovan v velikem slogu. Močen orkester vojaške godbe, pevski zbor kakih 170 pevcev in pevk, in dva operna pevca, ga. A. Nosalewicz in gna. A. Carneri — so bili koncertu v nenavaden sijaj. O Schubertovi Simfoniji v *H*-molu ni da bi govoril; izvajanje je bilo točno. Jednako dobrih je bilo nekaj drugih manjših točk. Glavna točka je bila pa „Sv. Ljudmila“. Oratorij v treh delih, na besede Jaroslava Vrchlickega za soli, zbor in orkester zložil dr. Anton Dvořák. Prvi del. O kompoziciji, o petju, o orkestru moramo odkrito-

srčno poročati hvalno, ker so bili vsi sodelujoči deli kos svoji nalogi. Le v točkah, kjer nastopa Ivan, naj bi bil orkester malo tišji, a solist močnejši, ker sicer krepki glas ga. Nosalewicza se je skoro izgubljal med drugo glasbo. V obče treba opomniti, da nam ta del oratorija vse lepše opisuje čarobno naravo poganstva nego krščanstvo, katero sprejme Ljudmila brez prave motivacije. Glasba Dvořáková je res krasna. Žal, da je 17 točk bilo vendar-le preveč (z dolgo Simfonijo vred) za jeden večer.

Toliko ob kratkem. Radi tudi poudarjamo, da je tak koncert očiten dokaz za zmožnost ga. koncertnega vodja Hubada in njegovega zbora.

Časopis.

22. sušca se je v Miramaru poročila cesarična Štefanija z grofom Elemerjem Lonyay pl. Nagy Lonya.

24. sušca je pripeljal prvi angleški parobrod ogerske konje v Kapstadt. Med vožnjo je poginilo le 12 konj.

24. sušca se je ustrelil v Mariboru gimnazijec III. razreda Franč. Bernardi, ud nemškega tajnega dijaškega društva „Walhalla“. Realci so imeli jednako društvo „Teutonia“. V njih sobi sta viseli podobi Bismarcka in nemškega cesarja. Nemški učiteljiščniki so imeli tajno društvo „Alemannio“.

25. sušca so v Berolinu protestirali proti „lex Heinze“. Zbralo se je na berolinskem rotovžu 600 oseb. Bili so na shodu tudi Mommsen, Menzel in Sudermann in ustanovili Goethe-Schillerjevo zvezo.

25. sušca so odkrili v Dijonu na Francoskem spominik Garibaldiju. Veliko meščanov je poslalo ministru ugovor.

26. sušca se je sešel deželni zbor kranjski; poleg drugega je telegrafično častital sv. očetu.

27. sušca so se angleške čete pod vodstvom generala Pilcherja umaknile; general Olivier je s svojimi četami zasedel Ladybrand in vse pozicije v okolici Plattberga in Modderporta.

27. sušca ob pol polnoči je umrl general Joubert za želodčno boleznijo v Pretoriji. Vse mestno prebivalstvo je žalovalo. Pogreb je bil 29. sušca. Po-

kopan je v svoji farmi v wakkerstromskem okraju. Angleška kraljica je izrekla vdovi sožalje.

29. sušca so pri Brandfortu, severno od Bloemfonteina v bitki Angleži izgubili blizu 200 mož. Burskim vrhovnim poveljnikom je mesto Jouberta imenovan general Louis Botha, ki se je odlikoval v raznih bitkah.

30. sušca se je moral angleški oddelek, kateremu sta poveljevala polkovnika Broadwood in Pilcher, in ki je bil v taboru v Thaba-Nehu, umakniti, ker se je približal velik oddelek burske armade. Angleži so se utaborili pri Bloemfonteinu. Naslednji dan zjutraj so jih napadli Buri z granatami. Broadwood je šel s trainom naprej, ostali del se je pomikal za njim. Pri tem so zašli Angleži v globoko strugo pri Spruitu, kjer so bili skriti Buri, ki so zajeli cel oddelek 350 mož z 11 topovi vred.

31. sušca. Do zadnjega sušca je pet angleških parobrodov odpeljalo z Reke 2391 ogerskih konj.

31. sušca. Angleške izgube do konca meseca so naslednje: 3825 ubitih, 10.418 ranjenih, 3530 ujetih, 2832 neozdravljivo bolnih, skupno 20.605 mož.

Buri imajo doslej te-le izgube: 677 ubitih, 2129 ranjenih; po nezgodah je umrlo 24, ranjenih 176. Skupna izguba je neki 4330 mož. Ujeti niso šteti. Buri so jako oprezno ravnali, da niso žrtvovali svojih ljudij. Iz Kimberleya osvobojeni Cecil Rhodes, „demantski kralj“, glavni vzrok vojske, misli, da so imeli Buri polovico manj vojaštva, nego se je pisalo.

Razne stvari.

O Franč. Štruklju - Jaroslavu. Naslednje vrstice dopolnjujejo podatke o književnem delovanju Frančiška Štruklja-Jaroslava, ki jih je objavil ta list v številki 22. m. l. Večkrat sem imel priliko, govoriti na Šmarni gori z rajnim Jaroslavom. Najrajša sva se razgovarjala o književnih stvareh. Vedel je veliko. Tudi pisal je veliko. Njegovi prevodi so jako gladki in lepi; meni vsaj se zdé lepši kakor nekateri Gorenjčevi. Kdor hoče vedeti, kako se mora sloveniti, naj primerja Jirsíkov izvirnik, ki bo o njem kmalu govorjenje, in Jaroslavov prevod. Prebiral je hrvaške, srbske, češke, poljske in ruske knjige. Vprašal sem ga, kateri slovanski jezik mu najbolj ugaja. Rekel je: srbščina.

Zaupal mi je tudi križe in težave, ki jih je imel pri svojem književnem delovanju. In kar mi je on

zaupal kakor prijatelju, to hočem na dan spraviti s temi vrsticami:

Rajni Jaroslav je poslovenil iz češčine pridige, ki jih je govoril in dal na svitlo Jirsík, škof budjovjiški: „Kázání na všeccky neděle a svátky celého roku a řeči postní.“

Poslal je prevod rajnemu Andreju Einspielerju v Celovec. Samo leta 1872. je prinesel „Slovenski Prijatelj“ štiriinšedemdeset Jirsíkovih pridig, ki jih je poslovenil Jaroslav, in to na sledečih straneh: 1., 6., 12., 18., 24., 28., 34., 38., 49., 55., 60., 66., 79., 101., 108., 115., 120., 128., 135., 137., 148., 155., 162., 168., 174., 180., 186., 193., 198., 203., 209., 214., 219., 225., 231., 236., 243., 248., 253., 258., 264., 269., 274., 280., 287., 293., 298., 304., 309., 315., 321., 328., 334., 341., 347., 352., 358., 362., 368., 373., 378., 385., 391.,

403., 409., 415., 421., 433., 439., 445., 450., 455., 461., 466. V katerih drugih letnikih „Slovenskega Prijatelja“ so še druge Jirsíkove pridige, ne vem, ker jih nisem preiskoval. Lahko bi se reklo, da je „Slovenski Prijatelj“ iz leta 1872. poslovenjeni Jirsík.

Rajni Štrukelj je bil dosti nejevoljen, ker ni bilo nikjer povedano v „Prijatelju“, da so pridige preložene iz češčine, in — kdo da jih je preložil.

Pokojni Jaroslav je poslovenil iz nemščine tudi Fesslerjevo Cerkvene zgodovino za šolo. Dve leti jo je slovenil, ali kakor je sam rekel: dve zimi. Upal je, da se njegov prevod sprejme v gimnazije na Slovenskem, kjer so dijaki rabili nemški izvirnik. Upal je, da „Družba sv. Mohorja“ sprejme prevod za svoje ude. Pa kar je Družba začela izdajati cerkveno zgodovino, ki jo je spisal dr. Križanič! In kaj je sedaj storil naš ljubi Jaroslav? Najnujnejše njegovo opravilo je bilo, da je uničil slovenski prevod Fesslerjeve cerkvene zgodovine. Dveletni trud je izginil brez sledú.

Pokojni Štrukelj je poslovenil iz poljščine veliko povest „Wernyhora“, ki jo je spisal Czajkowski. Poslal je prevod „Slovenski Matici“. To je bilo ravno takrat, ko odbor Slov. Matice še sam ni vedel, kakšne knjige bi dajal na svetlo: ali šolske ali nešolske, ali učene razprave ali romane. Matice odbor se je naposled zjedini v tem, da se prevod ne sprejme in da se pošlje nazaj prelagatelju. (O tem, kar sem tu povedal, bi morda še lahko pričal kak odbornik iz tedanjih časov, ali kako pismo Jaroslavovo do odbora.) In kaj je sedaj storil Štrukelj? Prevod je uničil; ne vem, ali ga je sežgal ali raztrgal. Ker je povest Wernyhora precej velika, bil je najbrže zopet uničen trud dveh let.

Če se ne motim, rekel mi je tudi, da je uničil tudi svoje izvirne pridige. *Fr. Marešič.*

Naše slike.

Slika na str. 232 in 233 nam kaže dva izmed najlepših in zgodovinsko imenitnih predmetov večnega mesta. Pod seboj gledamo t. i. „Angelski most“ (ponte S Angelo). Ta most je sezidal rimski cesar Hadrijan l. 136., imenoval se je po njem „Pons Aelius“; v srednjem veku se je zval „Pons S. Petri“. L. 1668. so postavili ob obeh robih desetero Berninijevih angelov, držečih orodje Kristusovega trpljenja. Na sprednjem koncu sta veličastni sohi sv. Petra (nar. Paolo Romano 1459.) in Pavla (nar. Lorenzetti 1530). Ob prvem sv. letu l. 1300. so — kakor omenja Dante — hodili ljudje v velikanskih množicah čez most tako, da so na jedni strani šli sem, na drugi tje, in tako ni bilo nikakega nereda. Kako je letos, bodo videli naši romarji. — Nad mostom se dviga „Angelski grad“, Castel S. Angelo. To je velikanska okrogla stavba. Sezidal jo je cesar Hadrijan sebi za grobišče ali mavzolej l. 136. Pozneje so rabili stavbo

za trdnjavo in sicer z uspehom, ker tudi ljuti napadi niso mogli porušiti orjaškega zidovja. „Angelski grad“ se imenuje po angelovi sohi, ki se dviga nad pročeljem. Sporočilo pravi, da se je l. 590. ob grozni kugi, ko je papež Gregor V. dokončal procesijo, prikazal vrh grada angel in vtaknil meč v nožnico v znamenje, da poneha morija. Podoba angela, ki se vidi na naši sliki, predstavlja sv. Mihaela. Grad je bil po navadi državna jetnišnica.

Slovensko gledališče.

Dné 22. svečana se je pela Mascagnijeva opera: „Cavalleria rusticana.“

Dné 24. svečana se je pel Gounodov „Faust“.

Dné 27. svečana se je igral „Vrban Debeluhar“.

Dné 8. sušca se je igral „Pariški potepuh“, francosko spisala Bayard in Vanderburd, predelal Dankl.

Dné 10. sušca se je zopet pel Straussov „Netopir“.

Dné 15. sušca se je igrala Cankarjeva izvirna drama „Jakob Ruda“ kot novost.

Dné 24. sušca se je igrala narodna igra „Čarovnica pri jezeru“. Po Franu Nisslu poslovenil Anton Trstenjak

Dné 1. mal. travna je bila zadnja popoldanska predstava v tej sezoni. Igral se je „Pariški potepuh“. — Ta dan zvečer se je kot izredna predstava igrala Görlitzova slika iz dunajskega življenja: „Trije pari čevljev.“

Ker se je letošnja gledališka sezona sklenila, zato podamo tu še pregled vsega, kar se je v tej sezoni igralo.

V minuli gledališki sezoni je priredilo „Dramatično društvo v Ljubljani“ 79 predstav, in sicer 43 dramskih (med temi štirikrat opereto „Netopir“), 27 opernih in devet mešanih. — Dramske novosti so bile: „Vaški podobar“ — „Potovanje gospoda Fajdige“ — „Sama med seboj“ — „Logarjevi“ — „Turazer“ — „Strahovi“ — „Hamlet“ (igrane po dvakrat) — „Izmajlov“ — „Pri puščavniku“ — „Jakob Ruda“ (po jedenkrat) — „Kmet milijonar“ (trikrat) — „Netopir“ (štirikrat) in „Od stopnje do stopnje“ (petkrat). Dramskih novostij je bilo torej trinajst. — Operne novosti so pa bile tri: „Glumači“ (petkrat), — „Dalibor“ (petkrat) in „Večni mornar“ (štirikrat). Med dramami sta se igrali največkrat, t. j. po petkrat, izvirna narodna igra „Rokovnjači“ in „Od stopnje do stopnje“, med operami pa „Prodana nevesta“ (šestkrat). — Lansko sezono pa je bilo 16 dramskih in tri operne novosti. Izvirnih dram se je vprizorilo letos dvoje, lani pet izvirnih dram in ena izvirna opera. Gostovanj je bilo lani sedem, letos pet.

Pogovori.

(Dalje.)

G. I. Rastislav: Menda ste tudi Vi jeden izmed tistih, ki bi radi rastli v slavi pesniški. Prosili ste nas, naj Vam „pomagamo spoznati vrednost“ Vaših pesmic. Zato želite „kmalu v Pogovorih podučljivo kritiko čitati“. Da, podučljivih kritik smo že grozno veliko napisali: a zdi se nam, da nekaterim „pesnikom“ malo pomagajo. Polno kopico pesmij in pesmic je tukaj pred nami, vendar le malo takih, ki bi se dale res porabiti. No, za kritiko so — nekatere celo pod kritiko. Pa kaj bi Vam vse to govorili! Vi bi radi zvedeli vrednost svojih. Kaj ne, zamerili nam ne bode, če kar kratko rečemo: Vaši dve pesmici nista veliko vredni. Sentimentalnost je znak prvi teh pesmic; tu je veliko besedij, milih in tužnih in žalujočih in „milujočih“, in kar je še teh lepih pritiklin.

Milo, tužno se razlega
žalujoči moj se glas,
po dolini mrak se vlega
rahlo objemlja mojo vas.

Ali ste kak župan ali mandarin ali kaj jednakega, da imate svojo vas — to iz pesmi ni prav jasno. Tudi ni lahko spoznati, kakšen more biti ta „žalujoči se glas“ Vaš, da se po njem kar mrak vlega na to vas in jo „objemlja“.

Kje nedolžna, srečna leta,
kje nekdanji blagi čas?
Nepoznal sem strup še sveta,
svet — mi bil ta majhna vas.

Aha! rojstvena vas je to, ki Vam je bila nekdanj — svet, ko ste še „ne poznali“ (česar, seve, ne pišemo) strupa (ne strup) sveta! Samo ne vemo, nad kom se jezite, ko zahtevate:

Daj nazaj mi srečo mojo,
čistih, iskrih čutov roj!
Strupno mej le znanost tvojo,
svet! kje sladki dušni voj.

Čistih, iskrih čutov roj!! in sladki dušni voj! — to je pač lepoglasno rimano, vendar le same — besede. „Mej“ namesto „imej“, „Tvojo“ mesto „svojo“, to Vam kar nič ne kali veselja, da ste srečno naredili kitico!

Zvon večerni tožno peva,
ziblje (!) srce bolno mi
Sladki glas v njem odmeva —
mir pregrinja dušo mi.

Bol izvira tajinstvena,
solze se mi uderó.
Zasveti se žlahtna pena (!?)
v svitli luni čez goro.

To je Vaša „pesem“, v katero ziblujete svoje bolno srce! In solze se Vam pač lahko uderó nad to „žlahtno peno“, ki žlahtno zasveti „čez goro“. Da, če to ni poezija — poezije sploh več ni! — In druga je tej podobna. Tudi tu se bolno Vam srce vnema — duše bol v nebo kipi (!), „tajne globočine mile pesmi porodé“, „čustva dihajo besede, tužno, tožno govore“. — In ko ste končali pesem tako-le:

Razumel bo te glasove (namreč: Vaš rod)
temen čut ga obletel.
Srce krčilo se bode
tugajoč v nebo bo zrel. (!)

moramo priznati, da smo res nekako „tugajoč“ zrl na ta izliv nerazumljivega srca; kmalu da bi se krčilo srce, a — teh glasov Vaših nismo razumeli. Kako more vendar kdo napisati osem kitic dolgo pesem in spraviti tako malo mislij vanjo! Prosimo Vas lepo: učite se najprvo misliti, potem malo slovnice, potem no! potem še kaj drugega: a pesnikovanje prav lahko pustite kakim drugim, drugače se bo res izpolnilo, da bo marsikoga „temen čut obletel“.

G. F. M.: „Ne zamerite mi, da se predrzнем Vam poslati v blagovoljno oceno dve pesmici; zlasti zato, ker dajete prvencem prostora na zadnjih dveh straneh.“ Poglejmo; zaradi česa bi Vam zamerili, ko se sklicujete na prostor!

O polnoči.

Polnočni zvon iz temnih lin
nasproti nam brni;
po gazi temni tamkaj, glej,
samoten starc hiti.

On hitro spe, pa sklonjen je
pod težo davnih let;
in v licih brazde mu zore;
skrbi to mnoga sled.

V starostni glavi mu spomin
se vzbuja srečnih let:
kjer stopal nekdanj on je mlad,
tod stopa danes spet.

Je najti srečo mislil on
na svetu še drugje.
A sreče našel ni nikjer,
domov nesrečen gre.

Udarec zadnji zvonov z lin
po vasi čuje se . . .
A starček sniva v smrtnem snu,
nesreče rešen je . . .

Nekaka baladica to, in bere se ne ravno okorno. Vendar prehiter se nam zdi konec tega starega reveža, ki „hiti po samotni gazi“, pa že pri zadnjem udarcu zvonov z lin „sniva v smrtnem snu“. Ko bi se „vlekel“ ali kar že, no bi že kako verjeli. Sicer zunanja oblika razven par malih hib ni kar pod nič. Slabša pa je druga bodi gledé na misli, ki so preveč nakopičene in skrivnostno povedane, bodi gledé na zunanjo obliko. „Umrli mladenki“ ste jo naslovili. Morebiti ste imeli prav dobro in poetično misel, a povedali je niste najbolje. Sploh pa ne moremo reči take ostre obsodbe, kakor onemu „pesniku“ spredaj, marveč svetujemo, da se vadite in pazite: morebiti . . . morebiti no!

G. Ročanski v T.: Natisniti pač v listu ne moremo Vaše „Nepridobljive“. Par besedij tukaj bo morda zadostovalo. Sonet je. Po obliki ne dosti slab, četudi kaže, da ste imeli ne malo preglavice z rimo. Pa ste jo še dovolj dobro pogodili. Samo konec je jako prozaičen, da tožite svojo usodo: „Srce se tvoje zame neče vneti.“ Da! ljubezen se ne dá vsiliti, in, da bi tega bila „vedno sovražna usoda“ kriva, ne moremo prav verjeti. Le imejte prosto srce, pa zapojte, če je Vam dan pesniški dar, kako veselejše in malo bolje, pa „potem Vam bode to tolažba mila“. Zdravi!

G. Sejan. Da privoščite dobrim našim kmečkim ljudem veselja vsaj ob nedeljah, je gotovo lepo za Vas. Da si pa tudi sami privoščite tako veselje, da

Neke nedelje popoldan
v kmečki gostilni sem bil.
Bilo vse pivcev je polno
komaj mej nje sem preril,

tudi temu ne moremo nič očitati. A da bi Vaša drobna petkitična pesmica bila kdo ve kako vzvišen vzlet vsled tega veselja — Vam ob najboljši volji vendar ne moremo priznati. To so tako besede zvezane, misli naravnane, malo več ali manj dobrih rim: pa je pesem! Ko bi bil vsaj konec dober, po pregovoru: konec dober, vse dobro! Pa ravno zadnja kitica je najslabša. Potrudite se torej malo bolj pesniško misliti, morda se bo beseda uklonila Vašim mislim. Žal! „Mladega dneva v našem — četudi Vam jako ugajajočem — listu“, Vaša pesem „V nedeljo v gostilni“ vendar ne bo „zagledala“.

G. Podgorski v K.: „Prosim, da bi blagovolili sprejeti to pesmico v natis ‚Dom in sveta‘.“ V „natis Dom in sveta“? Ze tu smo precej zmajali z glavo. Pa to pustimo, to je samo „proza“; pogledjmo „pesem“:

Večernica.

Zvezdica božja v višini miglja,
in žarki se spuščajo doli na tla.
Lepota, krasota sevata od nje,
ž njima pa obdaje še druge sestre.
Med tem ko druga vsaka pogine,
ta še ostane lepa, ne mine
Vse je še v noči, dan pa napoči;
zdaj pa se skrije še zvezdica ta:
to je „večernica“ kras vs'ga neba.

Če „Večernica“ Vaša ni lepši „kras vs'ga neba“, kakor je ta Vaša pesem, potem lahko razumemo, da Vas je mogla navdušiti samo do take pesmi. Da v višini „miglja“ in „spušča žarke na tla“, če je to posebno poetično, potem bi ne vedeli res, kaj prav za prav ni poetično. „Lepota, krasota“ sevata od nje in ž njima, to je menda: z lepoto in krasoto, obdaje še druge zvezde! In ko jih tako „obdaje“, vsaka pogine. Malo zvezd more že biti na lepem nebu, če vsaka od lepote pogine. „Vse je v noči — dan pa napoči“; da bi po noči dan napočil? Pa ne menda zaradi „Večernice“, ker ta se itak „skrije“, ko tako po noči dan napoči. Dobri gospod pesnik, saj ne bodete, upamo, zamerili, če rečemo, da je ta Vaša večernica nekaka igračica; pa za kaj bolj razboritega otroka bi že ne bila. Torej se ne more „sprejeti v natis ‚Dom in sveta‘“.

G. Ksenilu Vršečke-mu. Kaj hočemo Vaši: „Prah-sreča“ reči? Čisto po novi secesionistiški metodi. Besede, besede, a misli ni. Kako hočete primerjati srečo s p r a h o m? Pa zato, ker veter prah odnese s seboj, Vas pa sreča, ka-li? Cvet utrgate, ki ga je veter z drevja pomajal, da pade v prah. Razumi Vas. kdor Vas more, mi resnično ne moremo. Ko bi lahko pomilovali cvet, ki je padel v prah, tedaj pa patetično končavate: „Kako sta si najni usodi podobni, o droben prah!“ Pač le droben prah je tudi ta Vaš vzdih. Ne moremo si kaj, da ne bi se čudili nekaterim našim pesnikom, ki znajo govoriti, peti in pisati tako „tje v en dan“. Brez čustva, brez premisljaka, brez jasnosti! Ali v navadnem življenju tudi tako govoré? Nikdar! A zakaj v pesmih? Prosim Vas torej lepo, porabite najprvo svoj dar umnega mišljenja in potem šele pojte! Tedaj bo pesem boljša kakor ta — prah. M. B.